

Π3.1.2.

Ανάπτυξη μεθοδολογίας για τη διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας με τη δημιουργική αξιοποίηση της επιστήμης και των εργαλείων ΤΠΕ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μελέτη στο πλαίσιο της Πράξης «*Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων στις ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α'βάθμια και Β'βάθμια εκπαίδευση*» MIS 296579 (κωδ. 5.175), ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και το Ελληνικό Δημόσιο.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Θεσσαλονίκη 2011**

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων στις ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α'βάθμια και Β'βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175) - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και το Ελληνικό Δημόσιο. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.2 *Ανάπτυξη μεθοδολογίας για τη διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων στο μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας με τη δημιουργική αξιοποίηση της επιστήμης και των εργαλείων ΤΠΕ*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ομάδα εργασίας για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Τριανταφυλλιά Γιάννου

Σωτήρης Τσέλικας

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ (Τριανταφυλλιά Γιάννου)

1. Το μάθημα των αρχαίων ελληνικών (αντικείμενο, μέθοδοι, στόχοι)	4
1.1 Τα ΑΕ ως μάθημα γλώσσας	4
1.2 Τα ΑΕ ως μάθημα λογοτεχνίας	6
1.3 Τα ΑΕ ως μάθημα πολιτισμού	9
2. Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ	11
2.1 Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ: Γιατί;	11
2.2 Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ: Πού και πώς;	13
α) ΑΕ γλώσσα και γραμματεία	13
β) ΑΕ γραμματεία και πολιτισμός	28

ΜΕΡΟΣ Β.

ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ (Σωτήρης Τσέλικας)

3. Λογισμικά για την αρχαία ελληνική γλώσσα	39
3.1 Ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα για την αρχαία ελληνική	41
α) The Perseus Digital Library	41
β) Thesaurus Linguae Graecae. A Digital Library of Greek Literature	43
γ) Navicula Bacchi	44
δ) Hodoi Elektronikai	45
ε) Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα	46
3.2 Σώματα κειμένων και εργαλεία για τη γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου	50
3.3 Εργαλεία για τη κατανόηση της δομής του κειμένου	54
3.4 Εργαλεία για τη διδασκαλία της γραμματικής και της σύνταξης	55
3.5 Αναζήτηση σε σώματα κειμένων	57
3.6 Ένα Παράδειγμα	63

Βιβλιογραφία	71
---------------------	----

ΜΕΡΟΣ Α. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

(Τριανταφυλλιά Γιάννου)

1 Το μάθημα των αρχαίων ελληνικών (αντικείμενο, μέθοδοι, στόχοι)

Τι σημαίνει η εισαγωγή των ΤΠΕ στο μάθημα των ΑΕ; Για να μπορέσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα, πρέπει πρωτίστως να απαντήσουμε σε καίρια ζητήματα σχετικά με το περιεχόμενο (τι διδάσκουμε), τη μέθοδο (πώς διδάσκουμε) και, κυρίως, τους στόχους (γιατί διδάσκουμε). Ουσιαστικά, δηλαδή, καλούμαστε για άλλη μια φορά να σκεφτούμε σχετικά με τη θέση του μαθήματος στο σύγχρονο σχολείο, πριν συζητήσουμε για την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στη διδασκαλία και τη μάθηση, τα πλεονεκτήματα αλλά και τα ζητούμενά της.

Σχηματοποιώντας, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κυρίαρχες τάσεις κατά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο γυμνάσιο και στο λύκειο:

- (α) Τα ΑΕ ως μάθημα γλώσσας
- (β) Τα ΑΕ ως μάθημα λογοτεχνίας
- (γ) Τα ΑΕ ως μάθημα πολιτισμού

1.1 Τα ΑΕ ως μάθημα γλώσσας

Ένα μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος αφιερώνεται αποκλειστικά για την εκμάθηση της ΑΕ γλώσσας. Στο γυμνάσιο διδάσκονται ανθολόγια σύντομων ή αποσπασματικών κειμένων, τα οποία συνοδεύονται από παρατηρήσεις και ασκήσεις για την εκμάθηση της γραμματικής, του συντακτικού και του λεξιλογίου. Στο λύκειο δεν υπάρχει ειδικό εγχειρίδιο διδασκαλίας της γλώσσας, αλλά χρησιμοποιούνται (α) εκτενέστερα τμήματα από τα πεζά και ποιητικά έργα της ΑΕ γραμματείας που διδάσκονται από το πρωτότυπο (δηλαδή αποσπάσματα από ιστορικά, ρητορικά,

φιλοσοφικά και δραματικά κείμενα), και (β) σύντομα αποσπάσματα «άγνωστων» στους μαθητές κειμένων, τα οποία επιλέγει ο καθηγητής, συγκροτώντας σταδιακά μια «θεματογραφία».

Στόχος είναι οι μαθητές να κατακτήσουν τη δομή και λειτουργία του ΑΕ λόγου, ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν γλωσσικά ΑΕ έργα από το πρωτότυπο, να συνειδητοποιούν την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας από την αρχαία στη νέα μορφή της και να βελτιώσουν τη γλωσσική τους κατάρτιση.

- Σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιείται η «γλωσσοκεντρική» ή «γραμματικο-συντακτική» μέθοδος διδασκαλίας, όπου τα μικρής έκτασης αποσπάσματα του ΑΕ λόγου χρησιμοποιούνται ως αφορμή για τη διεξοδική εξέταση της γραμματικής, του συντακτικού και του λεξιλογίου. Στο λύκειο η εξαντλητική γλωσσική επεξεργασία του κειμένου συχνά αποσκοπεί στη μετάφρασή του.
- Η «δομολειτουργική» προσέγγιση εστιάζει στην εκμάθηση βασικών μόνο παραμέτρων της γραμματικής και του συντακτικού, οι οποίες είναι απαραίτητες για να γίνει κατανοητή η παρουσία ενός οργανωμένου δικτύου σχέσεων στο λόγο και να διερευνηθεί η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων για την κατασκευή του κειμένου. Οι μορφολογικές και συντακτικές δομές αποκτούν νόημα στο πλαίσιο της φράσης και γίνονται κλειδιά για την ανάγνωση του κειμένου.
- Σύμφωνα με την «επικοινωνιακή»-«κειμενογλωσσολογική» προσέγγιση, όλα τα κείμενα συνιστούν γλωσσικές μονάδες, οι οποίες νοηματοδοτούνται κατά τη χρήση τους σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Οι γλωσσικές αυτές νοηματικές μονάδες βρίσκονται σε αντιστοιχία με το άμεσο επικοινωνιακό πλαίσιο παραγωγής τους, αλλά και με το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον τους (βλ. και Τσάφος 2004, 227 κ.εξ.). Συνεπώς, δίνεται έμφαση αφενός στη διάγνωση της τυπολογικής ταυτότητας του κειμένου, καθώς «κάθε κείμενο υπακούει σε θεματικούς και εκφραστικούς κώδικες του γραμματολογικού είδους και γένους στα οποία ανήκει» (Μαρωνίτης 2000)-αφετέρου στη συνειδητοποίηση ότι ο γλωσσικός κώδικας του κειμένου

διαμορφώνεται ανάλογα με τις συνθήκες σύνταξης και πρόσληψής του και με τις διαφορετικές επικοινωνιακές και θεσμικές ανάγκες που καλείται να καλύψει σε κάθε εποχή.

- Η *συγκριτική προσέγγιση της ΑΕ μέσω της ΝΕ γλώσσας* επιτρέπει την προσπέλαση φαινομένων της ΑΕ γλώσσας μέσα από γλωσσικούς παραλληλισμούς με τη νεοελληνική, την προσέγγιση του άγνωστου για τους μαθητές γλωσσικού στοιχείου μέσα από τα κοινά ή γνωστά στοιχεία, την κατανόηση των ομοιοτήτων και των διαφορών και των δύο μορφών της ελληνικής γλώσσας, την επισήμανση της εξέλιξης και της συνέχειας, τη συνειδητοποίηση του συνθετικού χαρακτήρα της ΑΕ και του αναλυτικού χαρακτήρα της ΝΕ. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να αποτρέψει ιδεολογικές παρεξηγήσεις σχετικά με την υπεροχή της ΑΕ έναντι της ΝΕ, αλλά και εκπαιδευτικές διαστρεβλώσεις, λ.χ. ότι η εκμάθηση της ΑΕ μπορεί να αντικαταστήσει τη διδασκαλία της ΝΕ.

1.2 Τα ΑΕ ως μάθημα λογοτεχνίας

Η λογοτεχνική παραγωγή της αρχαιότητας αντιπροσωπεύεται από τα ομηρικά έπη σε μετάφραση (*Οδύσσεια*: Α΄ γυμνασίου, *Ιλιάδα*: Β΄ γυμνασίου), τη δραματική ποίηση σε μετάφραση (Ευριπίδη *Ελένη*, Αριστοφάνη *Όρνιθες*: Γ΄ γυμνασίου) και από το πρωτότυπο (Σοφοκλή *Αντιγόνη*: Β΄ λυκείου), καθώς και από ένα ανθολόγιο αρχαϊκής λυρικής ποίησης από το πρωτότυπο (Β΄ λυκείου). Παράλληλα διδάσκονται αποσπάσματα από την ΑΕ ιστοριογραφία από μετάφραση (Α΄ γυμνασίου) και από το πρωτότυπο (Α΄ λυκείου, Γ΄ λυκείου), ρητορική από το πρωτότυπο (Β΄ λυκείου), φιλοσοφία από το πρωτότυπο (Γ΄ λυκείου), καθώς και ένα ανθολόγιο μεταφρασμένων κειμένων με θέματα αντλημένα από την ιδιωτική και δημόσια ζωή των αρχαίων (Β΄ γυμνασίου).

Στόχος της διδασκαλίας είναι η ερμηνευτική προσέγγιση αντιπροσωπευτικών έργων της ΑΕ γραμματείας, η εκτίμηση της λογοτεχνικής τους αξίας, η καλλιέργεια της φαντασίας και της γλώσσας, η ενδυνάμωση της επικοινωνιακής ικανότητας, της

συναισθηματικής συμμετοχής και των αναγνωστικών δεξιοτήτων των μαθητών, η αισθητική απόλαυση.

- Σύμφωνα με την *κειμενοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας*, έμφαση δίνεται στο ίδιο το κείμενο, στο σύνολο του, στη βαθύτερη κατανόησή του από διδάσκοντες και διδασκομένους σε όλα τα επίπεδα (λεξιλογικό, σημασιολογικό, συντακτικό, υφολογικό, ιδεολογικό). «Η ερμηνευτική διαδικασία στηρίζεται στην αντίληψη ότι το κείμενο αποτελεί οργανικό σύνολο, του οποίου τα μέρη σχετίζονται στενά μεταξύ τους και επομένως φωτίζονται και ερμηνεύονται αμοιβαία. Έτσι, ξεκινάει από μια συνολική θεώρηση του κειμένου, επισημαίνει τα θεματικά κέντρα και τη δομή του, προχωρεί αναλυτικά στη διερεύνηση του περιεχομένου (δομή, πλοκή, ύφος, χαρακτήρες, αφηγηματικοί τρόποι κ.ο.κ.) και της μορφής (λεξιλόγιο, συντακτική δομή, σχήματα λόγου κ.ο.κ.) και κλείνει με συνολική συνθετική εκτίμηση των ουσιωδών στοιχείων του κειμένου» (Ε.Π.Π.Σ.). Όταν η μελέτη του έργου γίνεται από το πρωτότυπο, η πρόσληψή του δεν προϋποθέτει τη συντακτική ή λεκτική του επεξεργασία, αλλά την κατανόηση της πραγματικής εφαρμογής της γλώσσας, όπως αυτή εμφανίζεται στο κείμενο, την προσέγγιση της ιδιαιτερότητας της λογοτεχνικής γλώσσας, την ανάδειξη του μεταφορικού και συμβολικού χαρακτήρα της και την ανακάλυψη της αισθητικής λειτουργίας της.
- Η *φιλολογική ή ιστορικο-ιδεολογική προσέγγιση* εστιάζει στα εξωκειμενικά δεδομένα που βοηθούν στην κατανόηση ενός έργου: ενδιαφέρουν η βιογραφία του συγγραφέα, οι πληροφορίες για το ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό πλαίσιο συγγραφής του έργου, οι γνώσεις σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά του γένους-είδους στο οποίο ανήκει, η συγκέντρωση στοιχείων για το χρόνο, τον τόπο, τα πρόσωπα και τα γεγονότα που αναφέρονται στο συγκεκριμένο απόσπασμα. Το κείμενο αντιμετωπίζεται ως φορέας αλλά και ως παράγωγο ιδεών της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται. Επιδιώκεται, λοιπόν, η διερεύνηση του ιδεολογικού πλαισίου του

έργου και των ιστορικών και πολιτιστικών του συντεταγμένων· λ.χ. ανιχνεύονται οι ιδεολογικές και πολιτικές αντιλήψεις με τις οποίες ο συγγραφέας διαλέγεται, οι αξίες και οι ιδέες που αποδέχεται και προβάλλει ή αμφισβητεί και επιδιώκει να ανατρέψει κ.ο.κ.

- Κατά τη *βιωματική πρόσληψη* του ΑΕ κειμένου δίνεται βάρος στον προσωπικό διάλογο του μαθητή με αξίες, αντιλήψεις και έννοιες που προβάλλουν τα ΑΕ έργα, συχνά και σε διακειμενική σύγκριση με αντίστοιχες σύγχρονες (λ.χ. η εξουσία, η τιμωρία, η βία, η ενοχή, η φιλία κ.ά.). Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο είναι η ενδυνάμωση της συγκριτικής και κριτικής ικανότητας των μαθητών και η ενίσχυση της δυνατότητάς τους να διαμορφώνουν προσωπική άποψη και στάση. Προς την κατεύθυνση αυτή αξιοποιούνται οι σύγχρονες *λογοτεχνικές θεωρίες* (λ.χ. η *θεωρία της αισθητικής ανταπόκρισης* και η *θεωρία της πρόσληψης*), οι οποίες μεταφέρουν το κέντρο βάρους κατά την προσέγγιση της λογοτεχνίας από το κείμενο, με τα συμφοραζόμενα και την κυρίαρχη ερμηνεία του, στις πολλαπλές αναγνωστικές εκδοχές που απορρέουν από τον ορίζοντα πρόσληψης των μαθητών-αναγνωστών. Γιατί το κάθε κείμενο λειτουργεί διαφορετικά σε διαφορετικά ιστορικά-πολιτισμικά πλαίσια και εμπεριέχει τη δυνατότητα πολλαπλών νοηματοδοτήσεων, οι οποίες βρίσκονται σε συνάρτηση με την εποχή, το κοινωνικό πλαίσιο και τις προσωπικές εμπειρίες του αναγνώστη.
- Άλλοτε η ερμηνευτική διαδικασία συμπληρώνεται και άλλοτε ταυτίζεται με τη *μεταφραστική άσκηση* για την απόδοση του ΑΕ λόγου σε νεοελληνικό. Η μετάφραση αποτελεί ένα πρώτο είδος ανάγνωσης του κειμένου, το οποίο αποτελεί ταυτόχρονα μέσο για την κατανόηση και ερμηνεία του, αλλά και αποτέλεσμα της ερμηνευτικής προσέγγισης. Επιπλέον, είναι ένα πεδίο συστηματικής και απαιτητικής δοκιμασίας των γλωσσικών γνώσεων του μαθητή, καθώς ενεργοποιεί και τις δύο γλώσσες, σε γραμματικό, σημασιολογικό και υφολογικό επίπεδο.

1.3 Τα ΑΕ ως μάθημα πολιτισμού

Πρόκειται για τάση που βρίσκει εφαρμογή σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα: τόσο στη διδασκαλία των ΑΕ από μετάφραση (στο γυμνάσιο) όσο και στη διδασκαλία των ΑΕ από το πρωτότυπο (στο γυμνάσιο και στο λύκειο). Εστιάζει στο περιεχόμενο των κειμένων, όπου αναζητά πληροφορίες σχετικά με την ιστορία και την πολιτική (Α΄ γυμνασίου, Α΄ λυκείου), το δημόσιο βίο και τους θεσμούς (Β΄ γυμνασίου, Β΄ λυκείου), τον καθημερινό βίο και την ιδιωτική ζωή (Β΄ γυμνασίου), την πνευματική και καλλιτεχνική δραστηριότητα (Γ΄ γυμνασίου, Β΄ λυκείου, Γ΄ λυκείου).

Στόχος της διδασκαλίας είναι η γνώση του ΑΕ πολιτισμού: η επικοινωνία με τα πνευματικά και καλλιτεχνικά επιτεύγματα του αρχαίου κόσμου, η συνειδητοποίηση της σημασίας των επιτευγμάτων αυτών για την πορεία του σύγχρονου πολιτισμού, η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας και της ιστορικής συνείδησης των μαθητών.

- Σύμφωνα με την *αρχαιογνωστική μέθοδο διδασκαλίας*, το ΑΕ κείμενο αντιμετωπίζεται ως πηγή ιστορικών πληροφοριών, που βοηθούν στην ανασύνθεση της εικόνας του ΑΕ πολιτισμού. Επιδιώκεται τόσο η γνωριμία με την πνευματική δημιουργία των Αρχαίων, όπως αυτή παραδίδεται σε κείμενα όλων των εποχών και όλων των γραμματειακών ειδών-γενών (με έμφαση στην κλασική εποχή), και με αντιπροσωπευτικές στιγμές της καλλιτεχνικής και πολιτισμικής δραστηριότητας· όσο και η γνώση ποικίλων εκφάνσεων του ΑΕ δημόσιου και ιδιωτικού βίου της κοινωνίας που τα παρήγαγε.
- Η *ουμανιστική προσέγγιση* αναδεικνύει την ανθρωποκεντρική διάσταση του ΑΕ πολιτισμού, τη σημασία που έδωσε στον άνθρωπο, όχι στο μεμονωμένο άτομο, αλλά στην ανθρώπινη ύπαρξη συνολικά. Επιδιώκεται, λοιπόν, η ενίσχυση του σεβασμού στον άνθρωπο· η προβολή θετικών αξιών και μοντέλων συμπεριφοράς· ο στοχασμός πάνω σε διαχρονικές αξίες, αντιλήψεις, έννοιες, οι οποίες συντέλεσαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση του δυτικού πολιτισμού (λ.χ. δίκαιο, αλήθεια, δημοκρατία, πολίτης, αγωγή κ.ά.). Ουσιαστικά δίνεται έμφαση στην παραδειγματική λειτουργία της λογοτεχνίας.

- Κατά την *εθνοκεντρική προσέγγιση* το μάθημα των αρχαίων ελληνικών αντιμετωπίζεται ως μέσο αγωγής, όχι μόνο γλωσσικής, με εθνικό και συχνά φρονηματιστικό χαρακτήρα. Επιδιώκεται «η συνειδητοποίηση της αφετηρίας και της συνέχειας της ελληνικής γλώσσας και του εθνικού βίου (με επισήμανση όλων των εξελικτικών φάσεων: επιδράσεων, μεταβολών και μεταλλάξεων, αλλοιώσεων και συγκράσεων κλπ.)» (Ε.Π.Π.Σ.) και, επομένως, η ενίσχυση της αυτοσυνειδησίας και των ιδιαιτεροτήτων της πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών, η διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας και ιστορικής συνείδησης.
- Η *διαπολιτισμική προσέγγιση* των ΑΕ κειμένων επιχειρεί αφενός να διαγνωστούν οι οφειλές του ΑΕ κόσμου σε άλλους λαούς (κυρίως της ανατολικής Μεσογείου) και αφετέρου να επισημανθούν τα επιτεύγματα της ελληνικής αρχαιότητας που συνέβαλαν στη διαμόρφωση του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού και στη θεμελίωση του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού. Επιδιώκεται, δηλαδή, να γίνουν κατανοητές οι διαλεκτικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες πορεύτηκε ο αρχαιοελληνικός λόγος και πολιτισμός, αλλά και η αναγωγή σύγχρονων επιστημονικών κατακτήσεων και επιστημολογικών θεωρήσεων στην ελληνική αρχαιότητα.

2. Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ

2.1 Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ: Γιατί;

Η καταγραφή των μεθόδων που εφαρμόζονται κατά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών έγινε για να αναδειχθεί η πλούσια θεωρητική παράδοση που υπάρχει γύρω από τη διδακτική των κλασικών γλωσσών. Παραμένει ασφαλώς ζητούμενο ποιες επιλογές γίνονται σε κάθε περίπτωση: ποιες προκρίνονται από το Ε.Π.Π.Σ., ποιες προβάλλονται από το σχολικό εγχειρίδιο, ποιες υποδεικνύονται από το ίδιο το αντικείμενο και με ποιες στρατηγικές υλοποιούνται.

Πριν, όμως, προχωρήσουμε να διερευνήσουμε την αναγκαιότητα ή μη αξιοποίησης της εκπαιδευτικής τεχνολογίας στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών, προέχει να δώσουμε απάντηση σε ένα γενικότερο ερώτημα: Τι είδους άτομα και πολίτες θέλουμε να δημιουργήσει το εκπαιδευτικό μας σύστημα;

Αν θέλουμε να είμαστε συνεπείς με τις απαιτήσεις της εποχής μας, η παιδεία οφείλει να ισοδυναμεί με διαρκή μόρφωση του ατόμου, ώστε να συγκεντρώνει δεδομένα, να χειρίζεται ετερόκλητες πληροφορίες, να επιλύει προβλήματα, να κατέχει εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις. Στόχος ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος δεν μπορεί να είναι παρά η δημιουργία ενεργών υποκειμένων, που θα είναι σε θέση να αξιοποιούν κάθε μέσο επικοινωνίας και όλους τους σημειωτικούς πόρους (κείμενα, εικόνες, μουσική κ.ά.) και θα διαθέτουν την ικανότητα να κατανοούν και να χρησιμοποιούν κριτικά την πολύπλοκη νέα επικοινωνιακή πραγματικότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, λοιπόν, θα εντάξουμε τον προβληματισμό μας σχετικά με τη θέση του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στη σύγχρονη εκπαίδευση και τις δυνατότητες που δίνονται να γίνει αποτελεσματικότερη με τη χρήση των ΤΠΕ.

Γιατί τα αρχαία ελληνικά, όπως και όλα τα άλλα γνωστικά αντικείμενα, μπορούν να έχουν θέση σε ένα σύγχρονο πρόγραμμα σπουδών, αν γίνει η μετάθεση του κέντρου βάρους της διδασκαλίας από την παροχή γνώσεων στην ενεργητική-κριτική μάθηση, από την παθητική απομνημόνευση στην ανάπτυξη ικανοτήτων για γόνιμη διαχείριση της γνώσης. Η εφαρμογή ενός αντίστοιχου μοντέλου γραμματισμού στο μάθημα των ΑΕ

συνεπάγεται την ενθάρρυνση ποικίλων παραμέτρων: τη δημιουργική σύνδεση αρχαίου και σύγχρονου κόσμου· την εξέταση κοινών σημείων της ΑΕ με τη ΝΕ γλώσσα· τη σύγκριση με τη σύγχρονη ζωή· τη μελέτη της ανθρώπινης εμπειρίας· την πολύπλευρη ευαισθητοποίηση του μαθητή ως προς το γνωστικό αντικείμενο.

Σε αυτή την περίπτωση η χρήση των ΤΠΕ μπορεί να είναι πολλαπλώς ωφέλιμη, αν αξιοποιηθούν όχι ως άλλο ένα εργαλείο (με τη λογική του βιβλίου) αλλά ως ένα περιβάλλον εργασίας, που συμβάλλει σε μια νέα λογική διδακτικής και παιδαγωγικής προσέγγισης του μαθήματος, καθώς διευκολύνει:

- την ανάπτυξη δεξιοτήτων για την αναζήτηση πληροφοριών·
- την κριτική επεξεργασία και συνθετική παρουσίαση των δεδομένων που συλλέγονται·
- τη χρήση πολυτροπικών κειμένων και ποικίλων σημειωτικών πόρων·
- την πραγμάτευση ενός θέματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες·
- τον πειραματισμό κατά το γράψιμο και την παραστατικότητα στην παρουσίαση·
- τη συνεργατική μάθηση και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών εντός της ομάδας.

Με αυτούς τους όρους, το μάθημα των αρχαίων ελληνικών μπορεί να επιτρέψει: τη συστηματική ανασκαφή και ανασυγκρότηση του παρελθόντος· τον παραλληλισμό του παρελθόντος με το παρόν· και την προετοιμασία των μαθητών για την, ιστορικά προσδιορισμένη, ένταξή τους στο μέλλον. Οι μαθητές δε θα γνωρίσουν απλώς τα δημιουργήματα ενός πολιτισμού που συνέβαλε στη θεμελίωση του σύγχρονου πολιτισμού και στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του· θα διδαχθούν συγκεκριμένους τρόπους διερευνητικής προσέγγισης και κριτικής διαχείρισης της γνώσης, προκειμένου να μπορούν αντίστοιχα να τους χρησιμοποιήσουν αποδοτικά στη ζωή τους.

2.2 Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και ΤΠΕ: Πού και πώς;

Δεν χρειάζεται να εφεύρουμε νέες μεθόδους προσέγγισης της αρχαιότητας μέσω των ΤΠΕ, αλλά να επιλέξουμε αυτές που μπορούν να συνδυαστούν με νέες στρατηγικές διδακτικής εφαρμογής τους και να αξιοποιηθούν σε μια σύγχρονη εκπαιδευτική

πρακτική, που στοχεύει στην ενίσχυση της ενεργητικής-κριτικής μάθησης, τη διεύρυνση της γλωσσικής κατάρτισης και την καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων.

Ας επιχειρήσουμε, λοιπόν, στη συνέχεια να καταγράψουμε τις βασικές στρατηγικές που ευνοούν τη δημιουργική αξιοποίηση των ΤΠΕ κατά την εκμάθηση της ΑΕ γλώσσας, την ανάγνωση της ΑΕ γραμματείας και την προσέγγιση του ΑΕ πολιτισμού.

α) ΑΕ γλώσσα και γραμματεία

Όταν συζητούμε για τη διδασκαλία της ΑΕ γλώσσας, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι είναι μια γλώσσα του παρελθόντος, την οποία οι μαθητές δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσουν σε αυθεντικά συμφραζόμενα επικοινωνίας. Συνεπώς, δεν είναι δυνατόν κατά την εκμάθησή της να αξιοποιηθούν επαρκώς οι πρακτικές διδασκαλίας της μητρικής ή της δεύτερης-ξένης γλώσσας.

Ωστόσο, η ΑΕ γλώσσα, όπως κάθε άλλη γλώσσα, ήταν ένας ζωντανός οργανισμός σε εξέλιξη, του οποίου τα αποτυπώματα διασώζονται σε ποικίλα κείμενα διαφορετικών εποχών (λογοτεχνικά έργα, επιστημονικά συγγράμματα, επιγραφές, δημόσια έγγραφα, ιδιωτικά κείμενα κλπ.). Ο γλωσσικός κώδικας του κάθε κειμένου διαμορφώνεται ανάλογα με τις συνθήκες σύνταξης και πρόσληψής του και ανάλογα με τις διαφορετικές επικοινωνιακές και θεσμικές ανάγκες που καλείται να καλύψει σε κάθε εποχή. Γι' αυτό κατά τη διδασκαλία της ΑΕ γλώσσας οφείλουμε να παίρνουμε υπόψη μας τις ακόλουθες παραμέτρους:

- Δεν μαθαίνουμε μεμονωμένους τύπους γραμματικής ή κανόνες σύνταξης λέξεων, αλλά προσπαθούμε να κατανοήσουμε τις μορφολογικές και συντακτικές δομές μιας φράσης και τη λειτουργία τους για την κατασκευή του κειμένου.
- Δεν μελετούμε μεμονωμένες προτάσεις ή σύντομα αποσπάσματα, αλλά ευρύτερες ενότητες λόγου με λογική και θεματική αυτοτέλεια.

- Δεν μαθαίνουμε γλωσσικούς τύπους, αλλά προσπαθούμε να κατανοήσουμε βαθύτερα το κείμενο στο οποίο εντάσσονται (λεξιλογικά και σημασιολογικά, συντακτικά, υφολογικά και ιδεολογικά), έτσι ώστε να αναδειχθεί η τυπολογία του κειμένου, οι θεματικοί και εκφραστικοί κώδικες (λ.χ. συντακτική δομή, βασικό λεξιλόγιο, σχήματα λόγου) του γραμματολογικού γένους και είδους στα οποία ανήκει.
- Δεν μελετούμε κείμενα ερήμην των γραμματολογικών συμφραζομένων τους, αλλά ενταγμένα στο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο παραγωγής και πρόσληψής τους.

Προς την κατεύθυνση αυτή παρέχουν χρήσιμο υποστηρικτικό υλικό οι ΤΠΕ:

□ Τα λογισμικά πρακτικής και εξάσκησης (Drill and Practice για «τον υπολογιστή ως δάσκαλο»), παρόλο που στην πλειονότητά τους αποτελούν μέσο σε ένα γραμματισμό που στηρίζεται και λειτουργεί με άξονα την τεχνολογία του εντύπου, μπορούν να χρησιμοποιηθούν υποστηρικτικά, προκειμένου να γίνει αποτελεσματικότερη η αφομοίωση τύπων και δομών του ΑΕ λόγου, καθώς παρέχουν δυνατότητες αυτονομίας στη μάθηση και προσωπικής εξάσκησης.

➡ Ένα χρήσιμο παράδειγμα αποτελούν οι "Ηλεκτρονικές ασκήσεις" στην *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/workshop/exercise/index.html>.

Παρόλο που δεν ξεφεύγουν από τη συμπεριφοριστική λογική αυτού του τύπου των λογισμικών, μπορούν να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά τόσο ως ένα μέσο εκμάθησης ή εμπέδωσης γραμματικών και συντακτικών φαινομένων (στο πλαίσιο της "Γλωσσοκεντρικής" ή "γραμματικο-συντακτικής" μεθόδου διδασκαλίας) όσο και ως ένα περιβάλλον εξάσκησης, που ευνοεί την αποτελεσματικότερη αφομοίωση δομών

του ΑΕ λόγου (στο πλαίσιο της "Δομολειτουργικής" προσέγγισης).

Παράδειγμα 1 (Άσκηση με τη χρήση της γραμματικοσυντακτικής μεθόδου)

Μετοχές: ανάλυση [Επίπεδο Β]

Άσκηση 3^η

Να επιλέξεις από τις προτάσεις που παρατίθενται παρακάτω αυτές που αναλύουν τις μετοχές.

Άσκηση 1^η

άκηκότες (ΔΗΜ 24.139.3) :

- εί άκηκότε
- εάν άκηκότες ήτε
- επει άκηκότε

Έλεγχος Βοήθεια Απάντηση

Άσκηση 2^η

Βοήθεια!
Πρόσεξε ότι στην κύρια πρόταση χρησιμοποιείται ο τύπος $\xi\sigma\epsilon\sigma\theta\epsilon$, άρα πρέπει να σχηματίσουμε έναν υποθετικό λόγο του προσδοκώμενου. Βλ. ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ 11.63 και 11.51.

εύνομουμένη

- εάν εύνομεται
- επει εύνομεται
- ή εύνομεται

Έλεγχος Βοήθεια Απάντηση

Παράδειγμα 2 (Άσκηση με τη χρήση της δομολειτουργικής μεθόδου)

Άσκηση 10^η

Να επιλέξεις από τον κατάλογο της στήλης Β τον όρο που δηλώνει το λογικό / ή και συντακτικό υποκείμενο των ενεργειών που δηλώνουν αιτία μέσα στο κείμενο, όπως στο παράδειγμα:

γνόντες (ΘΟΥΚ 1.25.1.1) οί Επιδάμνιοι

A

ώς οίκιστάς (οὔσι) (ΘΟΥΚ 1.25.1.4)

κατά τε τὸ δίκαιον (ΘΟΥΚ 1.25.3.1)

νομίζοντες (ΘΟΥΚ 1.25.3.2)

μίσει (ΘΟΥΚ 1.25.3.3)

B

Επιλέξτε Έλεγχος

Επιλέξτε Έλεγχος

Επιλέξτε Έλεγχος

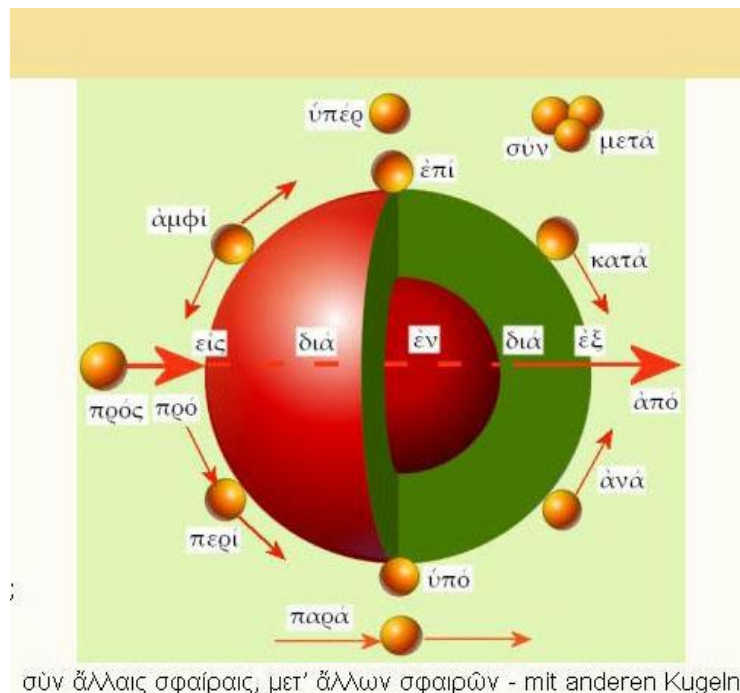
Επιλέξτε Έλεγχος

- Τα λογισμικά επεξεργασίας κειμένου υποστηρίζουν δημιουργικά τη γλωσσική επεξεργασία και την αναγνωστική διαδικασία.
 - Επιτρέπουν τη σύνταξη απλών ή σύνθετων διαγραμμάτων, όπου αναδεικνύονται η δομή και ο τρόπος συγκρότησης του κειμένου: τα θεματικά κέντρα, τα υποκείμενα, ο χώρος και ο χρόνος δράσης, τα γεγονότα και η διαδοχή τους, η σχέση αιτίου-αιτιατού κ.ο.κ.
 - Δίνουν τη δυνατότητα αναδόμησης ενός κειμένου, με αντικαταστάσεις λέξεων ή φράσεων στο συνταγματικό ή τον παραδειγματικό άξονα, τονισμό κρίσιμων γλωσσικών στοιχείων (λ.χ. συνδέσμων, ονοματικών συνόλων, υφολογικών σχημάτων κ.ο.κ.), γεγονός που αναδεικνύει τον τρόπο σύνταξης, τους θεματικούς και εκφραστικούς κώδικες του κειμένου.

Τα λογισμικά επεξεργασίας κειμένου μπορούν να αξιοποιηθούν (ιδιαίτερα στον διαδραστικό πίνακα) ως ένα βασικό εργαλείο εκμάθησης της ΑΕ γλώσσας και ενίσχυσης των αναγνωστικών και γλωσσικών ικανοτήτων των μαθητών.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, επιτρέπουν τη δημιουργία πινάκων και διαγραμμάτων, που προσφέρουν εποπτική παρουσίαση των γλωσσικών φαινομένων και διευκολύνουν την απομνημόνευση κανόνων (στο πλαίσιο της "Γλωσσοκεντρικής" ή "γραμματικο-συντακτικής" μεθόδου διδασκαλίας). Παράδειγμα:

Ortsverhältnisse

• ἀμφί τὴν σφαῖραν - (rund) um die Kugel (herum) • ἀνά τὴν σφαῖραν - die Kugel hinauf, kugelaufwärts, über die Kugel hin • ἀπὸ τῆς σφαίρας - von der Kugel (weg, entfernt) • διὰ τῆς σφαίρας - durch die Kugel (hindurch) • ἐν τῇ σφαίρᾳ - in der Kugel • εἰς τὴν σφαῖραν - in die Kugel (hinein) • ἐκ τῆς σφαίρας - aus der Kugel (heraus) • ἐπὶ τῆς σφαίρας, ἐπὶ τῇ σφαίρᾳ - auf der Kugel • ἐπὶ τὴν σφαῖραν - auf die Kugel • κατὰ τῆς σφαίρας - die Kugel hinab (herab); unter die Kugel, unter der Kugel • κατὰ τὴν σφαῖραν - über die Kugel hin, kugelabwärts	• παρά τῆς σφαίρας - von der Kugel (her) • παρά τῇ σφαίρᾳ - bei der Kugel • παρά τὴν σφαῖραν - neben der Kugel (hin, entlang, vorbei) • περι τὴν σφαῖραν - um die Kugel (herum) • πρὸ τῆς σφαίρας - vor der Kugel • πρὸς τὴν σφαῖραν - zur Kugel hin • ὑπὲρ τῆς σφαίρας - über (oberhalb) der Kugel • ὑπὲρ τὴν σφαῖραν - über die Kugel hinaus • ὑπὸ τῆς σφαίρας - unter der Kugel • ὑπὸ τῇ σφαίρᾳ - unten an der Kugel • ὑπὸ τὴν σφαῖραν - unter die Kugel

Ένας παραστατικός τρόπος καταγραφής των προθέσεων σε ψηφιακό εγχειρίδιο γραμματικής.

Από την ιστοσελίδα: <http://www.pompeion.de/pompeion.htm> (Ενότητα: Griechische Grammatik, κεφάλαιο: Präpositionen).

↪ Σε ένα δεύτερο επίπεδο, μπορούν να υποστηρίξουν την ομαδο-συνεργατική γλωσσική επεξεργασία ενός κειμένου και την αναγνωστική διαδικασία

(α) είτε στο πλαίσιο της "Δομολειτουργικής" προσέγγισης,

(β) είτε στο πλαίσιο της "Επικοινωνιακής"- "κειμενογλωσσολογικής" προσέγγισης.

Παράδειγμα 1:

Πρόταση διδασκαλίας για την ενότητα Ξενοφώντος *Ελληνικά*, 2.2.16-23 <http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_practice/page_002.html>:

Με τη χρήση κειμενογράφου διακρίνονται παράγραφοι (ώστε να αναδειχθούν τα θεματικά κέντρα τους), τονίζονται οι συνδετικοί αρμοί των περιόδων (ώστε να διαφανεί η τυπολογία της ιστορικής αφήγησης) και επισημαίνονται τα υποκείμενα της δράσης (ώστε να προβληθούν οι πρωταγωνιστές των γεγονότων).

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ, 2.2.16-23

[16]	<p>Τοιούτων δὲ ὄντων Θηραμένης εἶπεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι εἰ βούλονται αὐτὸν πέμψαι παρὰ Λύσανδρον, εἰδὼς ἤξει Λακεδαιμονίους πότερον ἔξανδραποδίσασθαι τὴν πόλιν βουλόμενοι ἀντέχουσι περὶ τῶν τειχῶν ἢ πίστεως ἕνεκα. Πεμφθεὶς δὲ διέτριβε παρὰ Λυσάνδρῳ τρεῖς μῆνας καὶ πλείω, ἐπιτηρῶν ὅποτε Ἀθηναῖοι ἔμελλον διὰ τὸ ἐπιλελοιπέναι τὸν σῆτον</p>	Ο πρωταγωνιστικός ρόλος του Θηραμένη
[17]	<p>ἅπαντα ὅ τι τις λέγοι ὁμολογήσειν. Ἐπεὶ δὲ ἤκε τετάρτῳ μηνί, ἀπήγγειλεν ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι αὐτὸν Λύσανδρος τέως μὲν κατέχοι, εἶτα κελεύοι εἰς Λακεδαίμονα ἰέναι· οὐ γὰρ εἶναι κύριος ὧν ἐρωτᾶτο ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἐφόρους. μετὰ ταῦτα</p>	

[20]	<p>Λακεδαιμόνιοι δέ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τὰ τε μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλήν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίους ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἡγῶνται.</p>	<p>Ἡ ἀπόφαση τῆς Σπάρτης</p>
[21]	<p>Ἦθηραμένης δέ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανάφερον ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας.</p>	
[22]	<p>Εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἀπρακτοὶ ἦκοιεν οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ. Τῇ δέ ὑστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην προηγόρει δὲ αὐτῶν Ἦθηραμένης, λέγων ὡς χρὴ πείθεσθαι Λακεδαιμονίοις καὶ τὰ τεῖχη περιαιρεῖν ἀντειπόντων δέ τινων αὐτῷ, πολὺ δὲ πλειόνων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην.</p>	<p>Ἡ παράδοση τῶν Ἀθηνῶν</p>
[23]	<p>Μετὰ δέ ταῦτα Λύσανδρός τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατῆσαν καὶ τὰ τεῖχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας.</p>	

Παράδειγμα 2:

(Από τον μύθο του Αισώπου "Το Ελάφι στην πηγή και οι κυνηγοί")

Η ανάγνωση του κειμένου στηρίζεται σε ερωτήσεις, μέσω των οποίων αναζητούμε:

- τα υποκείμενα της αφήγησης [Ποιος πρωταγωνιστεί στον μύθο; Υπάρχουν άλλα "υποκείμενα";],
- τον τόπο και τον χρόνο της δράσης [Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος δράσης;].
- τις ενέργειες των υποκειμένων [Τί κάνει κάθε υποκείμενο; Παρατηρούνται αλλαγές στη δράση τους;]
- Με βάση τις αλλαγές που παρατηρούνται κατά την εξέλιξη της αφήγησης διακρίνουμε στο κείμενο 2 ενότητες και μία μεταβατική πρόταση. [Σε πόσες ενότητες μπορούμε να χωρίσουμε το κείμενο; Ποιο τίτλο μπορούμε να δώσουμε στην καθεμία;]

Τι προσφέρει αυτή η ανάγνωση;

Επιτρέπει στους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη λογοτεχνική αξία των μύθων του Αισώπου, που συνίσταται:

- στα λιτά εκφραστικά μέσα,
- τη δόμηση της αφήγησης σε μικρές ενότητες και
- την προσεκτική επιλογή των λεκτικών σχημάτων, ώστε να αναδεικνύεται το βασικό θέμα.

Υπόθεση εργασίας: Οι μαθητές προσεγγίζουν τον μύθο του Αισώπου "Το Ελάφι στην πηγή και οι κυνηγοί", απαντώντας σε ερωτήσεις κατανόησης. Προσπαθούν, όσο αυτό είναι δυνατόν, να χρησιμοποιούν στις απαντήσεις τους αυτούσιες λέξεις και φράσεις του κειμένου.

Υποκείμενο:

Τόπος:

Χρόνος:

Ενέργειες:

Α' ενότητα (Τίτλος):

(α) Τι το απασχολεί;

(β) Ποιο είναι το αρχικό του συμπέρασμα;

Δηλαδή τι επαινεί;

Και τι ψέγει;

--	--

Β' ενότητα (Τίτλος):

(α) Ποιο είναι το αποτέλεσμα της φυγής του;

Αρχικά;

Και στη συνέχεια;

.....

.....

(β) Ποιο είναι το συμπέρασμα του;

(γ) Γιατί κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα;

Δηλαδή τι ψέγει;

Και τι επαινεί;

.....

.....

Συμπέρασμα (Επιμύθιο):

.....

.....

Κυρίαρχο σχήμα λόγου:

- Οι αρχαιογνωστικοί δικτυακοί τόποι (που περιέχουν σώματα ΑΕ κειμένων και μεταφράσεων, λεξικά γλωσσικά και εγκυκλοπαιδικά της ΑΕ γλώσσας και γραμματείας, εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, σχόλια πραγματολογικού και

ερμηνευτικού τύπου, γραμματολογικές πληροφορίες, μελέτες, αρχαιολογικό εικονογραφικό υλικό, χάρτες, βάσεις δεδομένων, βιβλιογραφικούς καταλόγους κ.ά.) λειτουργούν ως ψηφιακές βιβλιοθήκες, που εξασφαλίζουν άμεση πρόσβαση σε άφθονες γραμματειακές και αρχαιολογικές πηγές, πολλές από τις οποίες είναι δύσκολο να εντοπιστούν ακόμη και σε έντυπη μορφή. Συνεπώς:

- Διευκολύνουν τη γλωσσική διερεύνηση, καθώς επιτρέπουν την αναζήτηση γενικού ή ειδικού λεξιλογίου στα λεξικά (λ.χ. των δικανικών όρων), ειδικών συντακτικών δομών στα εγχειρίδια (λ.χ. τα σχήματα λόγου) κ.ο.κ.
- Παρέχουν τη δυνατότητα σταδιακής εξοικείωσης με τα λεξικά και τα εγχειρίδια γραμματικής-συντακτικού ως βιβλίων αναφοράς (και όχι απομνημόνευσης).
- Διευρύνουν το γνωστικό υπόβαθρο του μαθητή, καθώς προσφέρουν τη δυνατότητα αναζήτησης και κριτικής επεξεργασίας πραγματολογικών και γραμματολογικών πληροφοριών που χρειάζονται για την ανάγνωση του κειμένου: σχετικά με πρόσωπα και γεγονότα του κειμένου, το συγγραφέα και το γραμματειακό γένος-είδος στο οποίο εντάσσεται το κείμενο, το χώρο και χρόνο συγγραφής του έργου, το ιδεολογικό και πολιτιστικό πλαίσιο παραγωγής και πρόσληψης του έργου.

Πολλοί αρχαιογνωστικοί δικτυακοί τόποι προσφέρουν άμεση πρόσβαση σε βιβλία αναφοράς, που μπορούν να αξιοποιηθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία, με στόχο την ενίσχυση της γλωσσομάθειας των μαθητών.

Παράδειγμα:

👉 Στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα* υπάρχει ένας ηλεκτρονικός οδηγός για τον «Σχηματισμό των λέξεων στην Αρχαία Ελληνική» (του Α. Debrunner): ο χρήστης μπορεί να βρει θεωρητικές πληροφορίες για τον τρόπο σύνθεσης του αρχαιοελληνικού λεξιλογίου, αλλά και πρακτικές γνώσεις, όπως λ.χ. σχετικά με την

ορθογραφία των επιθέτων σε -ινος (-εινός, -ινός, -ινος, -ίνος και -υνος) και την αντίστοιχη διαφοροποίηση της σημασίας τους (δήλωση χρόνου, ύλης, καταγωγής κλπ.)

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/structure/page_126.html>.

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ

- Εισαγωγικό σημείωμα
- Περιεχόμενα
- Πίνακες και ευρετήρια
- Ομάδα εργασίας

ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΚΑΤΕ...

- Περιεχόμενα

Albert Debrunner
Ο Σχηματισμός των λέξεων στην Αρχαία Ελληνική

3. Τα χρονικά επίθετα σε -ινός

§ 318. Πρόκειται για επιθετικοποιήσεις επιρρηματικών τύπων σε *ι*: *έαρινός* (Ομ. με μετρική έκταση *έαρινός*) 'ανοιξιάτικος' από το *έαρ* 'την άνοιξη' (απ. *ήρι* - *ήρινός*), *περυσινός* (κλασ.) από το *πέρυσ* 'τον περασμένο χρόνο, "μακριά"'. Η κλασική εποχή μεταφέρει ευχαρίστως το -ινός σε άλλες απολήξεις: το *έσπερινός* 'απογευματινός' (Ξεν.) από τα *έσπερος* *έσπερα* είναι μετασχηματισμός του *έσπεριος* (Ομ.), παρομοίως το *χειμερινός* 'χειμωνιάτικος' (κλασ.) αντικαθιστά το αμηρικό *χειμέριος* και το *νυκτερινός* (από τον Πλάτωνα και εξής) αντικαθιστά μάλλον το *νύκτερος* (τραγικοί: *νυκτερίς* 'νυχτερίδα' ήδη στον Όμηρο). Η αναλογία πιάνει κάθε είδους χρονικούς προσδιορισμούς: *μεσημβρινός* 'μεσημεριανός' (κλασ.) από το *μεσημβρία*, *χθεςινός* (ελληνιστ.) από το *χθές*, *σημερινός* (παρασελίδια σχόλια) από το *σήμερον*, *ταχινός* 'προσεχής' (ελληνιστ.) από το *τάχα* 'σύντομα'. Πρβ. λατ. *ν̄ ē t̄m̄s* 'ανοιξιάτικος' από το *ν̄ ē t̄, nocturnus* όπως το *νύκτωρ* 'βραδιάτικα'.

1. Το απλό -(δ)νο-
2. -εινός
3. Τα χρονικά επίθετα σε -ινός
4. Τα δηλωτικά ύλης επίθετα σε -ινος (-ίνος)
5. -ίνος (-ιάνος, -ηνός)
6. -συνος

Άλλα παραδείγματα:

➡ Στην *Πύλη για την ελληνική γλώσσα* υπάρχει ένας ηλεκτρονικός οδηγός με τις «Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας»: ο χρήστης μπορεί να διαβάσει το κεφάλαιο για τις «Αιτιολογικές προτάσεις» ή «Εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας» ή να δει σε έναν συγκεντρωτικό πίνακα όλους τους τρόπους δήλωσης της αιτίας στον αρχαίο ελληνικό πεζό λόγο

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/composition/02.html>.

↪ Στην ιστοσελίδα *Ελληνική ιστορία* του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού μπορεί ο χρήστης να αναζητήσει πληροφορίες για τον πολιτισμό της γεωμετρικής εποχής, ώστε να κατανοήσει καλύτερα τον τρόπο σύνθεσης των ομηρικών επών και ειδικότερα τη λειτουργία των *λογότυπων* σε συνάρτηση με τους μηχανισμούς παραγωγής και πρόσληψης της προφορικής, πολύστιχης, αφηγηματικής ποίησης
<<http://www.fhw.gr/chronos/03/gr/index.html>> και
<<http://www.fhw.gr/chronos/03/gr/culture/literature/index.html>>.

□ Τα ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα (που περιέχουν σώματα ΑΕ κειμένων και εργαλεία για την αναζήτηση λέξεων ή/και τη δημιουργία συμφραστικών πινάκων σε ΑΕ κείμενα) προσφέρουν πολλαπλές δυνατότητες γλωσσικής επεξεργασίας των ΑΕ κειμένων και διερευνητικής εκμάθησης της ΑΕ γλώσσας. Ειδικότερα, προσφέρουν στους μαθητές τη δυνατότητα:

- να εξοικειωθούν με γλωσσικά φαινόμενα και συντακτικές δομές στο πλαίσιο κειμένων, όπου γίνεται κατανοητή η λειτουργία τους, χωρίς να απαιτείται γνώση της σχετικής ορολογίας (λ.χ. το ρήμα και το πρόσωπο που ενεργεί, το ρήμα με τα συμπληρώματά του, αντικείμενα και προσδιορισμούς κ.ο.κ.).
- να γνωρίσουν ποικίλες δυνατότητες έκφρασης, αλλά και διαφορετικής σημασιοδότησης του ίδιου τύπου σε διαφορετικά συμφραζόμενα, ώστε να γίνει κατανοητός ο μηχανισμός ενεργοποίησης της γλώσσας για την παραγωγή νοήματος.
- να συνειδητοποιήσουν τη λειτουργία των λέξεων στο συνταγματικό άξονα, αλλά και τις δυνατότητες αντικατάστασής τους στον παραδειγματικό άξονα (μέσα από την *επαγωγική* ή *παραγωγική* μέθοδο προσέγγισης, όπου μέσα από πολλά παραδείγματα θα μπορούν να συλλάβουν τους κανόνες ή να τους εφαρμόσουν σε επιμέρους περιπτώσεις (βλ. Βαρμάζης 1999, 67 κ.εξ.).

- να διερευνήσουν τις κατασκευαστικές αρχές των λέξεων και τους στενούς δεσμούς ετυμολογίας και σημασίας, ώστε να κατανοήσουν ότι αφενός είναι σφαλερή η ταύτιση μορφολογικών παραγώγων και λεξικών σημασιών και αφετέρου η γνώση ενός αριθμού θεμάτων και της λειτουργίας παραγωγικών παραθημάτων μπορεί σχετικά εύκολα να οδηγήσει στην κατανόηση της σημασίας μεγάλου αριθμού λέξεων.
- *Τα ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα* (που περιέχουν σώματα ΝΕ κειμένων και λεξικά) διευκολύνουν τη συγκριτική προσέγγιση της ΑΕ μέσω της ΝΕ γλώσσας, τη συνειδητοποίηση της εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας από την αρχαία στη νέα μορφή της και τη διεύρυνση της γλωσσικής κατάρτισης των μαθητών. Ειδικότερα, επιτρέπουν:
 - την προσπέλαση φαινομένων της ΑΕ γλώσσας μέσα από γλωσσικούς παραλληλισμούς με τη νεοελληνική, την προσέγγιση του άγνωστου για τους μαθητές γλωσσικού στοιχείου μέσα από τα κοινά ή γνωστά στοιχεία, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για την εξαγωγή περισσότερων συμπερασμάτων σχετικά με τους μηχανισμούς της γλώσσας και της εξέλιξής της·
 - την κατανόηση των ομοιοτήτων και των διαφορών των δύο μορφών της ελληνικής γλώσσας, τη συνειδητοποίηση του συνθετικού χαρακτήρα της ΑΕ και του αναλυτικού χαρακτήρα της ΝΕ·
 - τη διερεύνηση της πολυσημίας των λέξεων συγχρονικά και διαχρονικά (με παραδείγματα σχετικά με τη μεταβολή σημασίας, τις διαφορετικές σημασίες, τη διεύρυνση και τον περιορισμό της σημασίας, τη σημασιολογική υποβάθμιση και αναβάθμιση των λέξεων), ώστε να φανεί η ιστορική διάσταση και η κοινωνική λειτουργία της γλώσσας·
 - τη συνειδητοποίηση, μέσω της αναγνώρισης λέξεων-δανείων από ή σε άλλες γλώσσες, των μηχανισμών της γλωσσικής επαφής μεταξύ των λαών, καθώς

και του ρόλου που διαδραματίζουν τα ΑΕ στη διαμόρφωση του επιστημονικού λεξιλογίου των νεότερων χρόνων.

Βλ. σχετικά το κεφάλαιο 3.

Ένα παράδειγμα: εφαρμογής στην Α΄ Γυμνασίου (Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, Ενότητα 6):

Μύθος Αισώπου "Το Ελάφι στην πηγή και οι κυνηγοί"

Υπόθεση εργασίας: Στο πλαίσιο συγκρότησης του βασικού λεξιλογίου της ενότητας, διερευνούμε το σημασιολογικό εύρος των λέξεων *κόσμος*, *φύσις*, *ίδιος*, *φέρω* από την ΑΕ γλώσσα έως σήμερα.

(α) Αναζητούμε τη σημασία των λέξεων στο ΝΕ λεξικό της *Γύλης για την ελληνική γλώσσα* (χρησιμοποιούμε τη γενική αναζήτηση στην αρχική σελίδα, www.greek-language.gr) και στο ΑΕ λεξικό (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/index.html).

(β) Καταγράφουμε τα αποτελέσματα σε έναν πίνακα με τρεις στήλες: στη δεύτερη καταγράφουμε τη σημασία της λέξης στην ΑΕ γλώσσα και στην τρίτη τη ΝΕ σημασία της λέξης αντιστοίχως, ενώ στην πρώτη στήλη συμπληρώνουμε τις γενικές χρήσεις της λέξης και τα σημασιολογικά πεδία χρήσης της (βλ. το παράδειγμα σχηματισμού του πίνακα για τη λέξη *κόσμος*, όπου δίνεται η σημασία της λέξης στην ΑΕ γλώσσα).

(γ) Προσπαθούμε να επισημάνουμε:

- Ποιες σημασίες είναι ίδιες από την αρχαιότητα έως σήμερα;
- Ποιες σημασίες δεν υπάρχουν σήμερα;
- Ποιες σημασίες είναι νέες;

<i>κόσμος</i>	Αρχαία Ελληνικά	Νέα Ελληνικά
Γενική σημασία Α	τάξη, ευπρέπεια, αρμονία καλή συμπεριφορά, κοσμιότητα, ευταξία, πειθαρχία	
Ειδική σημασία (Πολιτική-κοινωνική αγωγή)	διοίκηση, κυβέρνηση (για πόλεις)	
Γενική σημασία Β	κόσμημα, στολίδι στολισμός, διακόσμηση, καλλωπισμός	
Ειδική σημασία (Θρησκεία)	στολισμός νεκρών	
Γενική σημασία Γ	δόξα, τιμή, πίστη, έπαινος	
Ειδική σημασία (Πολιτική-κοινωνική αγωγή)	μτφ. κόσμοι: 10 αξιωματούχοι προερχόμενοι από τα αριστοκρατικά γένη στο πολιτικό σύστημα της Κρήτης	
Γενική σημασία Δ (Αστρονομία)	1. το σύμπαν, ο κόσμος το στερέωμα, ο ουρανός 2. η σφαίρα που περιέχει τους απλανείς αστέρες	
Ειδική σημασία (Αστρονομία)	στον πλ.θ. οι αστέρες	

β) ΑΕ γραμματεία και πολιτισμός

Η γλωσσική επεξεργασία και η γραμματολογική και πραγματολογική εργασία που προηγήθηκε δεν αποτελούν το «τέλος», αλλά μέρος μιας ολιστικής αναγνωστικής διαδικασίας, η οποία έχει ως στόχο όχι μόνο να συγκροτήσει ένα υπόβαθρο που θα εξοπλίσει τους μαθητές ως αναγνώστες της ΑΕ γραμματείας, αλλά να συμβάλει στην ανάπτυξη γενικότερων αναγνωστικών δεξιοτήτων, να ενισχύσει την αυτογνωσία και τη δυνατότητα κριτικής ένταξης των μαθητών στο σύγχρονο κόσμο. Προς αυτή την κατεύθυνση:

- Προκρίνονται η κειμενική, διακειμενική και διαθεματική προσέγγιση.
- Επιλέγονται στοιχεία του αρχαίου κόσμου και πολιτισμού που μπορούν να τοποθετηθούν σε ένα αναγνωρίσιμο συγχρονικό πλαίσιο, δηλαδή στοιχεία που βοηθούν να υποδηλωθούν οι σύγχρονες εκείνες παράμετροι, οι οποίες, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, διαθέτουν σημαντική ιστορική αξία, καθώς μας επιτρέπουν να δούμε το παλαιό με σύγχρονους πολιτισμικούς και ιδεολογικούς όρους ή, αντίστροφα, να μετρήσουμε τη σύγχρονη εμπειρία με μέτρα και σταθμά που συνάγουμε ιστορικά από το παρελθόν (βλ. Παπαγγελής 2005).
- Αναδεικνύεται το κοινό βιωματικό υπόστρωμα συγγραφέα και μαθητών, μέσα από κείμενα που φωτίζουν θεμελιακές ανθρώπινες αντιδράσεις και ψυχικές διαθέσεις και επιτρέπουν την κατανόηση των βασικών αρχών της ανθρώπινης συμπεριφοράς: επιδιώκεται, δηλαδή, να καλλιεργηθεί η δυνατότητα αναγωγής του ειδικού σε γενικές αρχές, του συγκεκριμένου σε αφηρημένες έννοιες και του παραδείγματος σε καθολικής αξίας στάσεις και συμπεριφορές.
- Προβάλλεται η διαλεκτική σχέση γραμματειακού έργου-κοινωνίας, τόσο σε επίπεδο παραγωγής όσο και πρόσληψης.

□ Οι *αρχαιολογικοί δικτυακοί τόποι* (που περιέχουν σώματα ΑΕ κειμένων, μεταφράσεων και μελετών) ευνοούν την αναγνωστική διαδικασία, τις πολλαπλές

ερμηνείες των λογοτεχνικών κειμένων και τη διακειμενική προσέγγιση. Γενικότερα, λειτουργούν ως ψηφιακές βιβλιοθήκες:

- Παρέχουν μια ποικιλία ΑΕ γραμματειακών κειμένων, μέσα από τα οποία ο μαθητής μπορεί να μελετήσει το ίδιο θέμα σε διαφορετικές εποχές και γραμματειακά γένη-είδη και να εξοικειωθεί με ένα από τα πιο σημαντικά και ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, τη ρευστότητα του μύθου – που σημαίνει ότι δεν υπάρχει μία και ορισμένη ιστορία αλλά πολλές και, συχνά, αντιφατικές εκδοχές της· ότι ο μύθος δεν είναι ένας, αλλά είναι όλες οι διαφορετικές αφηγήσεις του, επικές, δραματικές, λυρικές, εικαστικές· ότι οι ποιητές και οι καλλιτέχνες είχαν όχι απλώς το δικαίωμα αλλά και την «υποχρέωση» να διαλεχθούν με την παράδοση και να προτείνουν τη δική τους παραλλαγή.
- Διαθέτουν ολόκληρα κείμενα και μεταφράσεις, διορθώνοντας την περιορισμένη και αποσπασματική επαφή των μαθητών με τα ΑΕ λογοτεχνικά έργα.
- Περιέχουν ποικίλο ερμηνευτικό υλικό, δηλαδή σχόλια και προσεγγίσεις που γράφτηκαν σε διαφορετικές εποχές από αναγνώστες διαφορετικής εθνικότητας και από διαφορετική οπτική. Έτσι παύει ο εκπαιδευτικός να βρίσκεται σε ένα κυριαρχικό ρόλο κατόχου ενός γενικής ισχύος νοήματος μέσα στο κείμενο και ο μαθητής να είναι ο παθητικός δέκτης της μιας και μοναδικής «ορθής» ερμηνείας του κειμένου.
- Προσφέρουν νεότερα λογοτεχνικά κείμενα που διαλέγονται με την ΑΕ παράδοση, δίνοντας στο μαθητή τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσει ότι κάθε κείμενο λειτουργεί διαφορετικά σε διαφορετικά ιστορικά-πολιτισμικά πλαίσια και εμπεριέχει τη δυνατότητα πολλαπλών νοηματοδοτήσεων, οι οποίες βρίσκονται σε συνάρτηση με την εποχή, το κοινωνικό πλαίσιο και τις προσωπικές εμπειρίες του αναγνώστη.
- Συμπεριλαμβάνουν ποικίλα σύγχρονα κείμενα (λογοτεχνικά έργα, δοκίμια, άρθρα σε εφημερίδες κ.ά.) για το ίδιο θέμα, που επιτρέπουν τις συγκρίσεις με

τη σύγχρονη πραγματικότητα και τον κόσμο των μαθητών, ενδυναμώνουν την κριτική ικανότητα των μαθητών και ενισχύουν τη δυνατότητά τους να διαμορφώνουν προσωπική άποψη και στάση.

Ενδεικτικά θέματα διακειμενικής ανάγνωσης:

- Γ΄ Γυμνασίου, «Η Ελένη ως αιτία-αφορμή του Τρωϊκού πολέμου: στο έπος, τη λυρική και το δράμα»
- Α΄ Γυμνασίου, «Κυκλώπεια και λαϊκές αφηγήσεις: Ο έξυπνος άνθρωπος ενάντια στον βάρβαρο γίγαντα»
- Β΄ Λυκείου (κατά τη διδασκαλία του ποιήματος του Σεφέρη "Τελευταίος σταθμός"), «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου: στο έπος, στη δημοτική ποίηση, στον Σεφέρη»
- Β΄ Λυκείου (κατά τη διδασκαλία του ποιήματος του Σεφέρη "Πάνω σ' έναν ξένο στίχο"), «Η μορφή του Οδυσσέα: στον Όμηρο και στον Σεφέρη»

□ Οι *αρχαιογνωστικοί δικτυακοί τόποι* (που περιέχουν σώματα ΑΕ κειμένων και ΝΕ μεταφράσεων) αναδεικνύουν τη μεταφραστική εργασία ως ερμηνευτικό εργαλείο και ως τόπο συνάντησης των δύο πολιτισμών, του συγγραφέα και του μεταφραστή.

- Επιτρέπουν την εκμετάλλευση δόκιμων μεταφράσεων του ίδιου κειμένου, ώστε μέσα από τη σύγκριση και την κριτική των μεταφραστικών επιλογών να αναδεικνύεται η σύνδεση μετάφρασης και ερμηνείας. Επίσης, οι διαφορετικές μεταφράσεις προσφέρονται για τη συγκριτική μελέτη του λεξιλογίου και των δομών της αρχαιοελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας, η οποία μπορεί να έχει πολλές διδακτικές εφαρμογές: αναζήτηση συντακτικών και λεξιλογικών αντιστοιχιών και διαφορών μεταξύ των δύο γλωσσών· σύγκριση

μεταξύ των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης και νεοελληνικής απόδοσης της αρχαιοελληνικής σκέψης κ.ο.κ.

- Ευνοούν τη συνθετική εργασία ομάδων μαθητών (με τη βοήθεια επεξεργαστή κειμένου) πάνω σε ευρεία ενότητα αρχαίου ελληνικού κειμένου, στην οποία μπορεί να παρατίθεται δική τους μεταφραστική πρόταση, αιτιολογημένη βάσει του σχολιασμού του κειμένου, αλλά και κριτική άλλων, δημοσιευμένων μεταφράσεων του ίδιου κειμένου, ώστε να προκληθεί γόνιμος προβληματισμός πάνω στο κείμενο. Λ.χ. θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να μελετηθούν συγκριτικά μεταφράσεις των *Ορνίθων* του Αριστοφάνη (Γ΄ Γυμνασίου), ώστε να διαγνωσθεί και η μεταβολή της αίσθησης του κωμικού ανά εποχή — στην αρχαιότητα και στην εποχή μας, αλλά και στις αρχές, στα μέσα και στα τέλη του 20ού αιώνα.

Βλ. δύο προτάσεις διδασκαλίας, όπου αξιοποιούνται εναλλακτικές μεταφραστικές πρακτικές:

☞ «Προοίμια Ιστοριογραφίας: Ένα υπόδειγμα διδασκαλίας χωρίς μετάφραση» (του Δ.Ν. Μαρωνίτη)

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_practice/page_000.html>:

Προτείνεται η συγκριτική ανάγνωση τριών ιστοριογραφικών προοιμίων, με σκοπό τη διάγνωση της κοινής τυπολογικής τους ταυτότητας και τη βαθύτερη κατανόησή τους από διδάσκοντες και διδασκόμενους σε όλα τα επίπεδα (λεξιλογικό, σημασιολογικό, συντακτικό, υφολογικό και ιδεολογικό). Το κύριο χαρακτηριστικό της συγκριτικής ανάγνωσης των τριών αυτών μικροκειμένων είναι η αναζήτηση του νοήματος, δίχως την προσφυγή στη γραπτή σχολική μετάφραση.

☞ «Σοφοκλέους Αντιγόνη, στ.726-746 & 631-640: Η μετάφραση των ποιητικών κειμένων στο Λύκειο» (του Β. Τσάφου)

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_practice/page_006.html>:

Παρουσιάζονται δύο προσπάθειες αξιοποίησης εναλλακτικών βιβλιογραφικών προτάσεων στο μάθημα της Δραματικής ποίησης. Η πρώτη αφορά στην προφορική-εναλλακτική μετάφραση, και βασίζεται στην πρόταση του Δ.Ν. Μαρωνίτη, και η δεύτερη στην αξιοποίηση των παράλληλων μεταφράσεων.

□ Τα λογισμικά και πολυμέσα, οι αρχαιογνωστικοί δικτυακοί τόποι (που περιέχουν σώματα κειμένων, λεξικά και εγχειρίδια, μελέτες, αρχαιολογικό εικονογραφικό υλικό, χάρτες, βάσεις δεδομένων, βιβλιογραφικούς καταλόγους κ.ά.), αλλά και γενικότερα το διαδίκτυο, αποτελούν τον κατεξοχήν χώρο ενοποίησης ξεχωριστών μέχρι σήμερα κλάδων αρχαιομάθειας –της φιλολογίας, της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της γεωγραφίας, της τέχνης κ.ά.– και, συνεπώς, ευνοούν τη διαθεματική προσέγγιση των ΑΕ κειμένων.

- Η παράλληλη προσέγγιση έργων της ΑΕ λογοτεχνίας και τέχνης επιτρέπει στο μαθητή να συνειδητοποιήσει ότι η ΑΕ λογοτεχνία και τέχνη αποτελούν συμβατικά συστήματα αναπαράστασης της πραγματικότητας (ότι δηλαδή αναπαριστάνουν τον κόσμο με βάση όχι την υποκειμενική εμπειρία, αλλά μια συλλογική πίστη, αντίληψη και ερμηνεία του). Έτσι δίνεται στο μαθητή η δυνατότητα να κατανοήσει ευκολότερα τους κοινούς κώδικες επικοινωνίας ανά εποχή.
- Οι τεχνολογικές δυνατότητες των πολυμέσων επιτρέπουν την ανασύνθεση και προσομοίωση ποικίλων όψεων της ΑΕ δραματικής τέχνης, ενός σύνθετου θεσμού που όχι μόνο επιτρέπει αλλά και επιζητεί τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας, την πολύπλευρη προσέγγιση με τα εφόδια της ιστορίας, της

πολιτικής θεωρίας, της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, της αρχαιολογίας, της θεατρολογίας και της θεατρικής πρακτικής. Λ.χ. το πλήθος των δραματικών μνημείων που σώζονται είναι η σημαντικότερη πηγή μας (μετά από τα ίδια τα κείμενα) για τα οπτικά δεδομένα της σκηνικής δράσης· επίσης, τα θεατρικά οικοδομήματα δίνουν μια ιδέα για τις φυσικές διαστάσεις μιας παράστασης, για τη σχέση μέσα στο χώρο ανάμεσα στους υποκριτές και το κοινό. Αντιστοίχως, βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα σύγχρονων παραστάσεων εξοικειώνουν το μαθητή με νεότερες χρήσεις του ΑΕ δραματικού υλικού, αναδεικνύουν τη σύγχρονη διάσταση του ΑΕ δράματος και προβάλλουν τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα του αρχαίου δράματος αξιοποιήθηκαν σε διαφορετικές εποχές και από διαφορετικούς πολιτισμούς. Μέσα από την πολύπλευρη σύγκριση του «τότε-τώρα», οι μαθητές καλούνται να σκεφτούν σχετικά με: (α) το πέρασμα από τη συμβατική ΑΕ θεατρική τέχνη στη σύγχρονη προσωπική καλλιτεχνική έκφραση και (β) τη ζωογόνο δύναμη του παρελθόντος στο παρόν.

- Με τη διαθεματική προσέγγιση ο μαθητής αποκτά αμεσότερη και πληρέστερη εικόνα της ιστορικής πραγματικότητας που μελετά και είναι σε θέση να εντάξει το κείμενο στο κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό γίνεσθαι και να κατανοήσει τόσο το λογοτεχνικό κείμενο ως έργο τέχνης και αισθητικό φαινόμενο στενά δεμένο με την εποχή του όσο και τον τρόπο διαμόρφωσης των βασικών χαρακτηριστικών των γραμματειακών γενών-ειδών. Λ.χ. συνειδητοποιεί τη σχέση της δημοκρατίας με τον εμπειρικότερο τρόπο αντικρίσματος της ζωής στην τέχνη και με την κριτική αναπαράσταση του μυθικού παρελθόντος στο θέατρο· ή τη σχέση του σοφιστικού κινήματος με τη δραματική ποίηση της κλασικής εποχής.
- Μέσα από τους ποικίλους σημειωτικούς πόρους του διαδικτύου και των πολυμέσων οι μαθητές γνωρίζουν τους διαφορετικούς ανά εποχή και πολιτισμό κώδικες επικοινωνίας και ταυτόχρονα έχουν πολλαπλά ερείσματα για γόνιμες συγκρίσεις με τη σύγχρονη εποχή. Με τη βοήθεια των

διαπολιτισμικών συγκρίσεων, έχουν τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουν την εξελικτική πορεία της ανθρώπινης σκέψης, τη σχετικότητα της ιστορικής αλήθειας και τη διαλεκτική σχέση των πολιτισμών, αλλά και να προχωρήσουν στην απομυθοποίηση της αρχαιότητας. Συνεπώς, γίνονται ικανότεροι να αντιμετωπίζουν κριτικά, ως ενεργοί πολίτες, την κοινωνική πραγματικότητα την οποία βιώνουν.

Το διαδίκτυο αποτελεί βασική πηγή εικονογραφικού (και γενικότερα οπτικο-ακουστικού) υλικού. Συχνά, ωστόσο, η αξιοποίησή του στη διδασκαλία εξαντλείται σε ένα πρωτοβάθμιο (από την άποψη αξιοποίησης των ΤΠΕ) επίπεδο συλλογής εικόνων. Λ.χ. προσφιλή θέματα διαθεματικών εργασιών είναι «Οι περιπέτειες του Οδυσσέα στην τέχνη» ή «Η ενδυμασία στη μυκηναϊκή εποχή». Ανάμεσα στις άλλες αντιρρήσεις που εγείρουν παρόμοια θέματα είναι και η μετάθεση του κέντρου βάρους από το κείμενο στην εικόνα και από τη λογοτεχνία στην ιστορία τέχνης.

Ωστόσο, ακόμη και αυτού του είδους οι εργασίες μπορούν να αξιοποιήσουν πιο δημιουργικά τις ΤΠΕ και να γίνουν ουσιαστικά διαθεματικές, αν δώσουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη σχέση εικόνας και κειμένου και, παράλληλα, αν κινητοποιήσουν την κριτική ικανότητα του μαθητή. Λ.χ. η υπόθεση εργασίας θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής:

Να συγκεντρωθούν εικόνες για τις περιπέτειες του Οδυσσέα (στους «Απολόγους») από την αρχαία αγγειογραφία ή από τη νεότερη και σύγχρονη τέχνη (λ.χ. από την αναγέννηση έως σήμερα):

(α) και να πλαισιωθούν με λεζάντες που αναδεικνύουν τη σχέση τους με την ομηρική αφήγηση·

(β) και να πλαισιωθούν με λεζάντες που αναδεικνύουν το κύριο σημείο απόκλισης από την ομηρική αφήγηση.

Ασφαλώς το εικονογραφικό υλικό μπορεί να αξιοποιηθεί πιο δημιουργικά στο πλαίσιο της διερευνητικής προσέγγισης της γνώσης και της πολύπλευρης ευαισθητοποίησης του μαθητή ως προς το γνωστικό αντικείμενο. Παραδείγματα:

↪ Να ενθαρρυνθεί η συγκριτική ανάγνωση δύο έργων, της ποιητικής και της εικαστικής τέχνης, της ίδιας ή διαφορετικών εποχών.

↪ Να αποτελέσει η εικόνα ένα εργαλείο για την ανασύσταση όψεων του αρχαίου κόσμου. Λ.χ. θα μπορούσαμε να συγκεντρώσουμε τις παρομοιώσεις της ραψωδίας ε της *Οδύσσειας* και σχετικές αγγειογραφίες, ώστε να μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η ναυτική ζωή περνά στο ομηρικό έπος. Αντιστοίχως, να συγκεντρώσουμε παρομοιώσεις της *Ιλιάδας* που αφορούν σε ασχολίες της καθημερινής ζωής ή του αγροτικού βίου και σχετικές αγγειογραφίες, ώστε να κατανοήσουμε όψεις της ομηρικής κοινωνίας που εικονογραφούνται μέσα από τις παρομοιώσεις στο ηρωϊκό έπος.

↪ Να αξιοποιηθεί το οπτικο-ακουστικό υλικό στο πλαίσιο μιας διαθεματικής προσέγγισης, ώστε να διαγνωστεί η σχέση του σύγχρονου αναγνώστη με την αρχαιότητα. Λ.χ. θέματα όπως «Η απήχηση του τρωικού μύθου στον σύγχρονο κόσμο» μπορεί να αποτελέσουν το έναυσμα για να καταγράψουμε τον τρόπο πρόσληψης κλασικών έργων από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Βλ. την παρουσίαση «Σινεμά... Η *Οδύσσεια*» (της Δήμητρας Μήττα και του Κωνσταντίνου Βακουφτσή)

<http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/workshop/dokimes/odyssea-cinema.html>.

□ Τα λογισμικά πολυτροπικής παρουσίασης, τα εργαλεία δικτυακής δημοσίευσης, οι δυνατότητες συγχρονικής και ασύγχρονης επικοινωνίας και τα λογισμικά επεξεργασίας κειμένου είναι κάποιες από τις σύγχρονες τεχνολογικές δυνατότητες που

μπορεί να αξιοποιήσουν οι μαθητές, για να περάσουν από την ανάγνωση και πρόσληψη στη γραφή και δημιουργία.

Παράδειγμα 1:

☞ Οι μαθητές θα μπορούσαν να αναζητήσουν στο διαδίκτυο στοιχεία για τον αρχαίο Αιγυπτιακό πολιτισμό και με αυτά να συντάξουν μια διαφημιστική αφίσα και ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, ώστε να προσελκύσουν ταξιδιώτες να επισκεφτούν την Αίγυπτο και να γνωρίσουν από κοντά τον αρχαίο πολιτισμό της [διαθεματική εργασία στο πλαίσιο διδασκαλίας της ΑΕ γραμματείας από μετάφραση (Ηροδότου *Ιστορία*) και της ΝΕ γλώσσας (Ενότητα 10: Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του)].

Εναλλακτικές δραστηριότητες (για τις ίδιες διδακτικές ενότητες):

«Ημερολόγιο ταξιδιού στην αρχαία Αίγυπτο»: Οι μαθητές καλούνται να επισκεφτούν εικονικά την αρχαία Αίγυπτο, να συγκεντρώσουν φωτογραφίες και να καταγράψουν σε ημερολόγιο τις εντυπώσεις τους από τους πιο σημαντικούς σταθμούς. Στη συνέχεια παρουσιάζουν αυτό το εικονογραφημένο ημερολόγιο στους συμμαθητές τους και μοιράζονται μαζί τους τις εμπειρίες τους.

«Ξεναγός στην αρχαία Αίγυπτο»: Οι μαθητές καλούνται να ξεναγήσουν τους συμμαθητές τους σε μνημεία που σώζονται από τον αρχαίο Αιγυπτιακό πολιτισμό. Αναζητούν στο διαδίκτυο τα στοιχεία που μπορούν να συνθέσουν μια εικονική ξενάγηση.

Άλλα παραδείγματα:

☞ Οι μαθητές θα μπορούσαν να οργανώσουν μια θεματική έκθεση σε ένα ψηφιακό μουσείο με θέμα την εκπαίδευση των νέων στην Αρχαία Ελλάδα. Για να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται μια θεματική έκθεση, θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με υπεύθυνους

μουσείων ή συλλογών (βλ. Τουλούμης 2008).

↪ Η ανάθεση σύνταξης μιας εικονογραφημένης ιστορίας μπορεί να δώσει το έναυσμα για την ανάγνωση των ομηρικών επών ή της ηροδότειας ιστορίας και για μια συνεργατική και δημιουργική έκφραση των μαθητών του Γυμνασίου. Η δημοσίευση των καλύτερων εικονογραφημένων ιστοριών στην ιστοσελίδα του σχολείου ή στο ιστολόγιο της τάξης θα μπορούσε να αποτελέσει το έπαθλο ενός ενδοσχολικού διαγωνισμού.

Βλ. ένα δείγμα εικονογραφημένης απόδοσης μιας περιπέτειας του Οδυσσέα από τη μαθήτρια της Α΄ Γυμνασίου Ρ.Φ.

ΜΕΡΟΣ Β. ΣΩΜΑΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

(Σωτήριος Τσέλικας)

3. Λογισμικά για την αρχαία ελληνική γλώσσα

Το δεύτερο τμήμα της παρούσας μελέτης αφορά, ειδικότερα, τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο Γυμνάσιο και το Λύκειο με την αξιοποίηση των ΤΠΕ. Θα επιμείνουμε κυρίως στις δυνατότητες αξιοποίησης, κατά τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στη Μέση Εκπαίδευση, των ποικίλων λογισμικών και ηλεκτρονικών περιβαλλόντων που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια τόσο σε διεθνές όσο και σε ελληνικό επίπεδο. Τα λογισμικά και τα περιβάλλοντα αυτά μπορούν να μοιραστούν σε δύο γενικές κατηγορίες: (α) λογισμικά γενικής χρήσης, τα οποία, πέρα από τις άλλες εφαρμογές τους, μπορούν να αξιοποιηθούν και στην εκπαιδευτική διαδικασία, και (β) εκπαιδευτικά λογισμικά, τα οποία προορίζονται μόνο για εκπαιδευτικές εφαρμογές. Τα τελευταία, επίσης, μοιράζονται σε ανοιχτά και κλειστά περιβάλλοντα, ανάλογα με τις δυνατότητες που παρέχουν στον χρήστη τους. Ειδικότερα:

- Στην κατηγορία των **λογισμικών γενικής χρήσεων** εντάσσονται: ο επεξεργαστής κειμένου, το λογισμικό παρουσίασης, τα λογιστικά φύλλα, ο φυλλομετρητής, τα λογισμικά για την επεξεργασία και προβολή εικόνων ή βίντεο, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κ.ά., τα οποία έχουν ποικίλες εφαρμογές, θα πρέπει όμως να αξιοποιηθούν δημιουργικά και στην εκπαιδευτική διαδικασία, όχι απλώς επειδή παρέχουν επιπλέον δυνατότητες στον εκπαιδευτικό, αλλά γιατί οι μαθητές θα πρέπει να αναπτύξουν δεξιότητες και στο πλαίσιο του νέου, ψηφιακού γραμματισμού.
- **Κλειστά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα** είναι εκείνα που, προσπαθώντας να υποκαταστήσουν το δάσκαλο, παρέχουν στον μαθητή καθοδήγηση στη μελέτη του και δυνατότητες εξάσκησης (tutorials, drill and practice). Τα συγκεκριμένα λογισμικά, συνήθως, κάνουν εποπτικότερη τη διδασκαλία με εικονογραφικό υλικό, σχεδιαγράμματα ή προσομοιώσεις και υποστηρίζουν την εξάσκηση του μαθητή με ασκήσεις, κατά κανόνα, κλειστού τύπου ή παιχνίδια. Η πορεία που θα πρέπει να ακολουθήσει κανείς κατά τη χρήση τους είναι σε σημαντικό βαθμό προκαθορισμένη και δεσμευτική, υπηρετώντας έτσι μια συμπεριφοριστικού τύπου λογική, δίνοντας ελάχιστα περιθώρια για ανάπτυξη της διερευνητικής μάθησης και της αυτενέργειας του μαθητή.
- Τα **ανοιχτά (ή διερευνητικά) εκπαιδευτικά περιβάλλοντα** λειτουργούν ως «περιβάλλοντα αναφοράς», παρέχοντας στον εκπαιδευτικό και το μαθητή πλούσιο υλικό και εργαλεία, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν και να συνδυαστούν με ποικίλους τρόπους, ανάλογα με τους εκάστοτε στόχους. Κατά συνέπεια, ο τρόπος χρήσης των συγκεκριμένων περιβαλλόντων δεν είναι αυστηρά προκαθορισμένος και προδιαγεγραμμένος, αλλά στοχεύουν να ανταποκριθούν σε ποικίλες ανάγκες, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του χρήστη τους. Ευνοούν, επομένως, τη διερευνητική μάθηση και την αυτενέργεια, χρειάζεται όμως σύνεση κατά τη χρήση τους, για να μη λησμονήσει κανείς το στόχο του μέσα στην πληθώρα του υλικού και των παράπλευρων δρόμων που του ανοίγουν οι διάφοροι σύνδεσμοι.

Στη μελέτη μας θα επιμείνουμε κυρίως στις δυνατότητες αξιοποίησης των ανοικτών διερευνητικών εκπαιδευτικών περιβαλλόντων και των λογισμικών γενικής

χρήσης, επειδή αυτά επιτρέπουν την ανάπτυξη διερευνητικού τύπου δραστηριοτήτων και μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής μάθησης. Επειδή όμως το ελληνικό σχολείο στηρίζεται ακόμη, σε μεγάλο βαθμό, στη μετωπική διδασκαλία και στη συμπεριφοριστική μάθηση δεν θα αγνοηθούν τελείως και κάποιες συμπεριφοριστικού τύπου πρακτικές αξιοποίησης των ΤΠΕ.

Στο αρχικό τμήμα της μελέτης μας θα περιγράψουμε συνοπτικά τα βασικά διαθέσιμα διερευνητικά περιβάλλοντα για την αρχαία ελληνική και στη συνέχεια θα διερευνήσουμε τις δυνατότητες αξιοποίησής τους στη Μέση Εκπαίδευση.

3.1 Ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα για την αρχαία ελληνική

Τα σημαντικότερα εργαλεία που προσφέρουν στον χρήστη τους τα ανοιχτά διερευνητικά περιβάλλοντα για τη μελέτη και διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας είναι: σώματα αρχαιοελληνικών κειμένων, εργαλεία για την αναζήτηση λέξεων και τη δημιουργία συμφραστικών πινάκων σε αρχαιοελληνικά κείμενα, λεξικά της αρχαίας ελληνικής, εγκυκλοπαιδικά λεξικά, εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, σχόλια πραγματολογικού και ερμηνευτικού τύπου, αρχαιολογικό εικονογραφικό υλικό, χάρτες, βιβλιογραφικούς καταλόγους, κ.ά. Τα περισσότερα, πάντως, ανοιχτά αρχαιογνωστικά περιβάλλοντα δεν επιχειρούν να καλύψουν όλους τους παραπάνω τομείς (το πιο φιλόδοξο από αυτή την άποψη είναι ο «Περσέας»), ενώ κάποια περιορίζονται στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών αρχαιοελληνικών κειμένων. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι τα εξής:

α) The Perseus Digital Library

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

Πρόκειται για μια από τις πιο σημαντικές ψηφιακές βιβλιοθήκες, η οποία περιλαμβάνει αρχαιογνωστικές κυρίως πηγές και εργαλεία. Η δημιουργία του ξεκίνησε το 1987, έχει την έδρα του στο Πανεπιστήμιο Tufts, και διευθύνεται από τον καθηγητή Gregory Crane. Είναι διαθέσιμος ελεύθερα στο διαδίκτυο (με δύο «καθρέπτες» (mirrors) στο Σικάγο και

το Βερολίνο), αλλά και σε μορφή ψηφιακού δίσκου CD-ROM (*Perseus 2.0: Interactive Sources and Studies on Ancient Greece*, Yale University Press: 2000, σε 1 ή 4 CD· στη δεύτερη περίπτωση τα 3 επιπλέον CD περιέχουν εικονογραφικό υλικό). Το CD, όπως δηλώνει και ο τίτλος του, περιέχει πηγές και αρχαιογνωστικά εργαλεία μόνο για τη μελέτη της ΑΕ γλώσσας και λογοτεχνίας, ενώ το διαδικτυακό περιβάλλον περιλαμβάνει, επιπλέον, υλικό για τη μελέτη της λατινικής γλώσσας και γραμματείας και για την αγγλική αναγέννηση με κείμενα κυρίως των Shakespeare και Marlowe. Ειδικότερα, οι σημαντικότερες πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές που προσφέρει το ΑΕ περιβάλλον του «Περσέα» είναι οι ακόλουθες:

- Τα πρωτότυπα κείμενα 39 αρχαίων συγγραφέων (στους οποίους θα πρέπει να προστεθούν και οι συλλογές των *Ομηρικών Ύμνων* και της *Καινής Διαθήκης*): τα κείμενα αυτά αποτελούν τον βασικό κορμό της ΑΕ γραμματείας από τον Όμηρο ως τον Πλούταρχο και συνοδεύονται από μία ή δύο αγγλικές μεταφράσεις, οι οποίες όμως, για λόγους πνευματικών δικαιωμάτων, είναι αρκετά παλιές και συχνά ξεπερασμένες.
- Πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια για αρκετά από τα κείμενα που έχουν ενταχθεί στο περιβάλλον.
- Το ελληνοαγγλικό λεξικό των Liddell-Scott-Jones (το πλήρες και το ενδιάμεσο), καθώς και ειδικότερα λεξικά, όπως του Slater για τον Πίνδαρο και του Autenrieth για τον Όμηρο.
- Εργαλεία (α) για τη μορφολογική ανάλυση ΑΕ λέξεων, (β) για την παραγωγή στατιστικών δεδομένων σχετικά με τη συχνότητα εμφάνισης των λέξεων και (γ) για τη δημιουργία συμφραστικών πινάκων και λεξιλογίων σε συγκεκριμένους συγγραφείς ή κείμενα.
- Σημαντικά εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, όπως: R. Kühner, F. Blass, B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der Griechischen Sprache* (οι 3 από τους 4 τόμους), H.W. Smyth, *A Greek Grammar for Colleges*, W.W. Goodwin, *Syntax of the Moods and Tenses of the Greek Verb*, B.L. Gildersleeve. *Syntax of Classical Greek*.

- Εγκυκλοπαιδικά λεξικά με πληροφορίες πραγματολογικές, βιογραφικές, γραμματολογικές, μυθολογικές, γεωγραφικές, κ.ά. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν η *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites* και τα δύο λεξικά του W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities* και *A dictionary of Greek and Roman biography and mythology*.
- Πλούσια συλλογή φωτογραφιών (χαμηλής ανάλυσης) αρχαιολογικού υλικού, όπως γλυπτών, αγγειογραφιών, νομισμάτων, κτιρίων και αρχαιολογικών θέσεων.
- Συνοπτική επισκόπηση της ελληνικής ιστορίας από τους Σκοτεινούς Αιώνες έως τα χρόνια του Αλέξανδρου και αρκετοί χάρτες.

Η αξία του περιβάλλοντος του «Περσέα» μπορεί να κριθεί και μόνο από το γεγονός ότι καθιστά ελεύθερα προσβάσιμο όλο αυτό το πλούσιο αρχαιολογικό υλικό, όχι μόνο στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή, αλλά και σε οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για τον ΑΕ πολιτισμό. Όσον αφορά τη συνεισφορά του στη διδακτική των ΑΕ, θα πρέπει κυρίως να εκτιμηθεί η δυνατότητα που προσφέρει για έναν πολύπλευρο φωτισμό του ΑΕ κειμένου, καθώς πέρα από τα εργαλεία για τη γλωσσική και πραγματολογική επεξεργασία του, παρέχει τη δυνατότητα για αναζήτηση παράλληλων κειμένων και αντίστοιχων θεμάτων στον χώρο των εικαστικών τεχνών. Ειδικά ο παραλληλισμός λόγου και εικόνας με τη διαθεματική προσέγγιση της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών επιτρέπει την παράλληλη ανάγνωση δύο διαφορετικών σημειωτικών συστημάτων, προκειμένου να αναδειχθούν οι ιδιαίτεροι τρόποι που αυτά χρησιμοποιούν για να εκφράσουν το ίδιο περιεχόμενο (πολυτροπικότητα). Επιπλέον, το περιβάλλον του «Περσέα» μειώνει σε σημαντικό βαθμό τον χρόνο που αφιερώνεται στην πρωτοβάθμια προσέγγιση του κειμένου σε επίπεδο γλωσσικό και πραγματολογικό. Αυτό καθίσταται δυνατό χάρη στα «υπερκείμενα» που πλαισιώνουν το υπό μελέτη ΑΕ κείμενο. Έτσι, για κάθε λέξη του κειμένου παρέχεται μέσω δεσμών η μορφολογική ανάλυσή και άμεση πρόσβαση στο οικείο λήμμα του λεξικού των Liddell-Scott-Jones, ενώ υποσελίδια υπάρχουν δεσμοί που οδηγούν σε σχόλια ή εγχειρίδια σύνταξης.

β) Thesaurus Linguae Graecae. A Digital Library of Greek Literature

<http://www.tlg.uci.edu>

Πρόκειται για την πιο πλούσια ηλεκτρονική βάση δεδομένων πλήρους κειμένου και θησαυρού λέξεων της ελληνικής γλώσσας. Ο *Thesaurus Linguae Graecae* περιέχει τα ελληνικά κείμενα από τον Όμηρο έως σήμερα (προς το παρόν η συλλογή κειμένων φτάνει μέχρι τα υστερομεσαιωνικά χρόνια). Από το 1985 η ψηφιακή αυτή βιβλιοθήκη κυκλοφορεί σε μορφή CD-ROM. Το τελευταίο CD-ROM (5η έκδοση) κυκλοφόρησε το 2000 (περιείχε 76.000.000 λέξεις ψηφιοποιημένου κειμένου). Από το 2001 διατίθεται μέσω διαδικτύου σε συνδρομητές. Η τελευταία ηλεκτρονική έκδοση περιέχει 3.800 συγγραφείς και 12.000 κείμενα (περίπου 99.000.000 λέξεις ψηφιοποιημένου κειμένου).

- Πέρα από την πρόσβαση σε έργα και τις πληροφορίες για τους συγγραφείς (αναζήτηση στον Κανόνα, όπου ανακτώνται βιβλιογραφικές πληροφορίες και παραπομπές στο πλήρες κείμενο των έργων), υπάρχει η δυνατότητα ελεύθερης αναζήτησης λέξεων στα σώματα των κειμένων και πλήρους λεξικογραφικής ανάλυσης μέσω του εργαλείου του ευρετηρίου και των συμφραστικών πινάκων.
- Στο διαδίκτυο διατίθεται χωρίς συνδρομή μια συντομευμένη έκδοχή, που περιλαμβάνει τα έργα 34 σημαντικών συγγραφέων με δυνατότητες ελεύθερης αναζήτησης σε αυτά και διδακτικής αξιοποίησης: <http://www.tlg.uci.edu/demo.html>
- Σε χωριστή ενότητα παρέχεται υποστήριξη για την πολυτονική γραφή.

γ) Navicula Bacchi

<http://www.gottwein.de>

Πρόκειται για έναν ιδιαίτερα πλούσιο δικτυακό τόπο για την ΑΕ και λατινική γλώσσα, και όχι μόνο. Το κυρίως μέρος του δικτυακού κόμβου χωρίζεται στις βασικές θεματικές ενότητες: Λατινικά, ΑΕ, Μυθολογία, Ρητορική, Μετρική, Ηθική. Ανάμεσα στο πλούσιο υλικό περιλαμβάνονται:

- σώματα κειμένων της ΑΕ γραμματείας. Για κάθε συγγραφέα προσφέρεται το ΑΕ κείμενο συνοδευμένο από παράλληλη γερμανική (ή και λατινική) μετάφραση, γραμματολογικές σημειώσεις και προτεινόμενη βιβλιογραφία.

- σημειώματα πολιτικής και πολιτιστικής ιστορίας με παραπομπές σε συνοδευτικό ψηφιακό υλικό (χάρτες, κλπ.).
- υλικό για τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους (από τους προσωκρατικούς μέχρι τους νεοπλατωνικούς).
- ολοκληρωμένα μαθήματα για αυτοδιδασκαλία, βασισμένα στο έντυπο εγχειρίδιο *Griechischen Übungsbuch* (του Dr. Gerhard Salomon, Leipzig & Berlin: Teubner 1933), ηλεκτρονικό εγχειρίδιο ΑΕ γραμματικής, ασκήσεις, Ελληνο-γερμανικό και αντίστροφο λεξικό.
- εγκυκλοπαιδικά λεξικά: λεξικό όρων ιστορίας και πολιτισμού, λεξικό όρων ιστορίας της τέχνης, συλλογή αποφθεγμάτων, μυθολογικό λεξικό, λεξικό ρητορικών όρων, γεωγραφικό ευρετήριο τοπωνυμίων.
- Τέλος, ο δικτυακός κόμβος προσφέρει πλούσιο κατάλογο με δικτυογραφία και συλλογές συνδέσμων για μια ποικιλία θεμάτων αρχαιογνωστικού ενδιαφέροντος.

δ) Hodoi Elektronikai

<http://mercure.fltr.ucl.ac.be/HODOI/>

Ο συγκεκριμένος δικτυακός κόμβος, δημιουργία του Université Catholique de Louvain, παρέχει πρόσβαση σε μια σειρά από ηλεκτρονικά εργαλεία και σε ψηφιακό υλικό για την ΑΕ γραμματεία. Προσφέρει τα πλήρη κείμενα μαζί με τις αποδόσεις τους στα γαλλικά, καθώς και εργαλεία για την κατανόηση και τη γλωσσική, λεξιλογική, γραμματική και συντακτική/μορφολογική ανάλυση. Σε αυτά περιλαμβάνεται λεξιλογικός κατάλογος, στατιστικά στοιχεία συχνότητας των λέξεων, εργαλείο συμφραστικού πίνακα, εργαλείο μορφολογικής ανάλυσης κλπ. Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο διαδραστικό περιβάλλον εκμάθησης της ΑΕ γλώσσας, που περιλαμβάνει επιπλέον συνοπτικό εγχειρίδιο γραμματικής της ΑΕ γλώσσας, «δελτία ανάγνωσης» του ηλεκτρονικού περιβάλλοντος (τα οποία συνιστούν οδηγούς ανάγνωσης των ΑΕ κειμένων, που αξιοποιούν όλα τα ηλεκτρονικά εργαλεία του κόμβου σε ένα δομημένο περιβάλλον), συνδέσμους με τον εκπαιδευτικό κόμβο *Helios*, με την ηλεκτρονική

περιοδική επιθεώρηση Folia electronica classica και τον οδηγό συνδέσμων και διαδικτυακών πηγών BIBLIOTHECA CLASSICA SELECTA (BCS).

ε) Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα

<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα δημιουργήθηκε το 2006-2008 από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας με συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ελληνικού Δημοσίου. Περιλαμβάνει τις εξής ενότητες: (α) Νέα Ελληνική, (β) Νεοελληνική Λογοτεχνία, (γ) Μεσαιωνική Ελληνική, (δ) Αρχαία Ελληνική, (ε) Θεωρία και Ιστορία της Γλώσσας. Ειδικότερα, στην ενότητα για την αρχαία ελληνική ο χρήστης μπορεί να βρει:

- Εργαλεία για τη διδασκαλία της ΑΕ: Σώματα κειμένων, όπως το Ανθολόγιο αττικής πεζογραφίας, οι Νεοελληνικές μεταφράσεις των κειμένων του Ανθολογίου και ο Συμφραστικός πίνακας λέξεων του Ανθολογίου, Βασικό λεξικό τας αρχαίας ελληνικής, Εγχειρίδια για τον σχηματισμό των λέξεων και τις αρχές σύνταξης της αρχαίας ελληνικής.
- Βιβλιογραφικούς οδηγούς έντυπης και ηλεκτρονικής βιβλιογραφίας για την αρχαία ελληνική, στους οποίους καταγράφονται και σχολιάζονται διαδικτυακοί τόποι, λογισμικά, λεξικά, εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, μέθοδοι εκμάθησης και μελέτες που αφορούν την αρχαιοελληνική γλώσσα και γραμματεία, ενώ παρέχεται και βιβλιογραφικός οδηγός των νεοελληνικών μεταφράσεων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.
- Εκπαιδευτικό υλικό στο οποίο περιλαμβάνονται ηλεκτρονικές ασκήσεις, διδακτικές δοκιμές, μελέτες για την ενδογλωσσική μετάφραση κ.ά.

Θα επιμείνουμε εδώ στην αναλυτικότερη παρουσίαση των τριών σωμάτων κειμένων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής, που περιέχονται στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα», καθώς θα μας απασχολήσουν στο τελευταίο τμήμα της μελέτη μας για τη

δυνατότητα αξιοποίησης στη Μέση Εκπαίδευση της αναζήτησης λέξεων σε σώματα κειμένων.

I. Ανθολόγιο Αττικής Πεζογραφίας

Το *Ανθολόγιο Αττικής Πεζογραφίας* δημιουργήθηκε για να υπηρετήσει κυρίως το μάθημα της Θεματογραφίας. Τον βασικό κορμό του αποτελεί μια αρκετά εκτεταμένη επιλογή αντιπροσωπευτικών κειμένων από τα τρία γένη (ιστοριογραφία, φιλοσοφία και ρητορική) του κλασικού αττικού πεζού λόγου. Τα κείμενα που ανθολογούνται απομακρύνονται σε κάποιο βαθμό από τη συνήθη πρακτική που εφαρμόζεται σήμερα κατά τη διδασκαλία και εξέταση του συγκεκριμένου μαθήματος. Ειδικότερα, δεν πρόκειται για σύντομα δείγματα της αττικής πεζογραφίας 10-12 σειρών, τα οποία δίνονται στον μαθητή αποκομμένα από το κειμενικό τους πλαίσιο και με μόνο συστατικό στοιχείο της ταυτότητάς τους το όνομα του συγγραφέα και τον τίτλο του έργου στο οποίο εντάσσονται. Αντιθέτως, η ανθολόγηση περιλαμβάνει εκτενέστερα κείμενα, τα οποία διαθέτουν θεματική αυτοτέλεια και συνοχή, ενώ σε κάθε κείμενο προτάσσεται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα που το εντάσσει στα συμφραζόμενά του. Κάτι τέτοιο δίνει τη δυνατότητα να ξεφύγει το μάθημα της Θεματογραφίας από την πλήρη επικέντρωσή του στην αναγνώριση γραμματικών τύπων και συντακτικών δομών, η οποία ευθύνεται σε σημαντικό βαθμό και για την εκδήλωση παθολογικών φαινομένων κατά τη διδασκαλία και εξέταση του μαθήματος, όπως είναι η παρανόηση του κειμένου εκ μέρους του μαθητή ή η παραγωγή ακατανόητων μεταφράσεων.

Η χρήση εκτενέστερων κειμένων στο μάθημα της Θεματογραφίας επιβάλλεται, γιατί η κατανόηση ενός κειμένου δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στην αναγνώριση των απλούστερων δομικών μονάδων του, όπως είναι η λέξη και η πρόταση, αλλά πρέπει να επεκτείνεται και σε κειμενικό επίπεδο με την αναγνώριση των τυπικών χαρακτηριστικών του είδους λόγου στο οποίο αυτό ανήκει. Η μεγάλη αποσπασματικότητα, κατά κανόνα, αδρανοποιεί τα ειδολογικά χαρακτηριστικά του κειμένου, τα οποία δεν είναι άμεσα προφανή, αλλά λανθάνοντα, και τα οποία προϋποτίθενται για την αναγνώριση της τυπολογίας του και την κατανόησή του. Για παράδειγμα, για την αφήγηση ενός γεγονότος είναι ουσιώδες να αναγνωρίσουμε αν αυτή εντάσσεται σε ένα ιστορικό ή

ρητορικό κείμενο, γιατί άλλα είναι τα τυπικά χαρακτηριστικά της ιστορικής και άλλα της ρητορικής αφήγησης. Επομένως, οι γραμματολογικού ή άλλου τύπου πληροφορίες και παρατηρήσεις δεν είναι περιττές αποσκευές που απλώς επιβαρύνουν το κείμενο. Επιπλέον, η απομόνωση ενός μικρού αποσπάσματος από τα συμφραζόμενά του αχρηστεύει, συνήθως, αρκετούς από τους μηχανισμούς που αυτό επιστρατεύει για να πετύχει τη νοηματική συνοχή του, όπως είναι η αναφορά στα προηγούμενα μέσω αντωνυμιών ή άλλων λέξεων που διαθέτουν αναφορική λειτουργία ή η χρήση υπαινιγμών. Κατά συνέπεια, η ανθολόγηση κειμένων με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη νοηματική αυτοτέλεια και με πληροφόρηση για τα συμφραζόμενά τους επιτρέπει την ενεργοποίηση αυτών των μηχανισμών συνοχής του νοήματος, καθώς και των λανθανόντων τυπολογικών χαρακτηριστικών του κειμένου, με αποτέλεσμα την καλύτερη κατανόησή του.

II. Ανθολόγιο Νεοελληνικών Μεταφράσεων

Κάθε κείμενο του Ανθολογίου συνοδεύονται από δύο ή τρεις *Νεοελληνικές Μεταφράσεις*. Οι μεταφράσεις αυτές δεν έχουν στόχο να λειτουργήσουν ως μεταφραστικά υποδείγματα. Αντιθέτως, η ύπαρξη πολλαπλών μεταφράσεων στοχεύει στην αποστασιοποίηση από τη σχολική πρακτική της μιας, σωστής και παγιωμένης μετάφρασης, την οποία ο μαθητής οφείλει να ακολουθήσει ως υπόδειγμα, αν όχι να αποστηθίσει. Ως προς αυτό, το Ανθολόγιο εφαρμόζει την άποψη που εκφράστηκε στην ενότητα της «Πύλης» για την «Ενδογλωσσική Μετάφραση», ότι η διδακτική διαδικασία θα πρέπει να στηρίζεται σε εναλλακτικές μεταφραστικές δοκιμές, οι οποίες δεν θα καταλήγουν σε ένα παγιωμένο μεταφραστικό κείμενο, που θα λειτουργεί πλέον κανονιστικά για τον μαθητή. Επιπλέον, με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται η μεταφραστική ποικιλία με την οποία μπορεί αποδοθεί στη μεταφραστική γλώσσα η ίδια λεκτική και συντακτική ακολουθία της μεταφραζόμενης γλώσσας. Κατανοεί έτσι ο μαθητής ότι η μετάφραση δεν προδίδει απαραίτητα το μεταφραζόμενο κείμενο, στις περιπτώσεις που δεν διατηρεί πιστά τη συντακτική δομή του. Από αυτή την άποψη, εξαιρετικά χρήσιμο για τον εκπαιδευτικό είναι «Το Μεταφραστικό Πρόβλημα» του Ι.Θ.

Κακριδή, το οποίο επιμένει ιδιαίτερα στις εναλλακτικές δυνατότητες μετάφρασης στα νέα ελληνικά μιας αρχαιοελληνικής συντακτικής δομής.

III. Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων του Ανθολογίου

Στο σώμα των αρχαιοελληνικών κειμένων του Ανθολογίου στηρίζεται ο *Συμφραστικός πίνακας λέξεων*. Πρόκειται για έναν κατάλογο όλων των λεξικών τύπων που απαντούν στο Ανθολόγιο, οι οποίοι ταξινομούνται με αλφαβητική σειρά και συνοδεύονται από τα άμεσα συμφραζόμενά τους. Ο Συμφραστικός Πίνακας, πέρα από τη δυνατότητα αναζήτησης οποιουδήποτε λεξικού τύπου, διαθέτει και αμφίδρομη επικοινωνία με το Ανθολόγιο: σε όλες τις καταγραφές του Συμφραστικού Πίνακα, ο χρήστης μπορεί, πιέζοντας την παραπομπή, να μεταφερθεί στο αντίστοιχο κείμενο και να δει και τα ευρύτερα συμφραζόμενα της λέξης· κι αντίστροφα, πιέζοντας δυο φορές οποιαδήποτε λέξη ενός κειμένου, μεταφέρεται στον Συμφραστικό Πίνακα, όπου έχει πλήρη αποδελτίωση του συγκεκριμένου τύπου σε όλα τα κείμενα του Ανθολογίου. Ο Συμφραστικός Πίνακας, επομένως, προσφέρει μια κατατοπιστική εικόνα για τη συχνότητα εμφάνισης και τον τρόπο χρήσης των λέξεων σε ένα αντιπροσωπευτικό σώμα κειμένων της αττικής πεζογραφίας. Γι' αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διερεύνηση της σύνταξης μιας λέξης και της σημασιολογικής αξίας της ανάλογα με τα συμφραζόμενά της, αλλά και σε επίπεδο ερμηνευτικό. Προσφέρει στο εκπαιδευτικό όχι μόνο μια πλούσια δεξαμενή από την οποία μπορεί να αντλεί παραδείγματα για τη διδασκαλία, αλλά και πρόσφορο έδαφος για την ανάθεση εργασιών στους μαθητές, που θα τους μάθουν να ερευνούν μόνοι τους.

3.2 Σώματα κειμένων και εργαλεία για τη γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου

Κάποια από τα ανοικτά διερευνητικά περιβάλλοντα που παρουσιάστηκαν παραπάνω παρέχουν στον εκπαιδευτικό πλούσια σώματα αρχαιοελληνικών κειμένων και χρήσιμα εργαλεία που μπορούν να διευκολύνουν τη γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου κατά τη διδασκαλία. Το καλύτερο παράδειγμα τέτοιου περιβάλλοντος είναι ο «Περσέας», ο οποίος για κάθε αρχαιοελληνικό κείμενο παρέχει (α) αγγλική μετάφραση, (β) μορφολογική ανάλυση κάθε λέξης του κειμένου (γ) σύνδεση με το οικείο λήμμα του λεξικού Liddell-Scott-Jones (αλλά και άλλων λεξικών) για κάθε λέξη του κειμένου, (δ) σύνδεση με σχολιασμένες εκδόσεις του κειμένου που ενδέχεται να υπάρχουν στο περιβάλλον ή με εγχειρίδια γραμματικής και σύνταξης, (ε) δυνατότητα αναζήτησης λέξεων στο σύνολο του κειμένου. Στις παρακάτω εικόνες εμφανίζονται μερικά από τα εργαλεία αυτά που προσφέρει το περιβάλλον του «Περσέα».

Thuc. 1.1

Click on a word to bring up parses, dictionary entries, and frequency statistics

1.

Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνηγάραε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρχάμενος εὐθύς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαίρομενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφοτέροι παρασκευῆ τῆ πάσης καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄραν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοοῦμενον. [2] κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο καὶ μῆρι τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλείστον ἀνθρώπων. [3] τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἐπι παλαιότερα σαφῶς μὲν εὐρεῖν οὐκ ἀδύνατα ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων ἂν ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντι μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει οὐ μέγαρα νομίζω γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα.

Thucydides. *Historiae* in two volumes. Oxford, Oxford University Press, 1942.

Notes (Charles D. Morris) [focus show](#)

Notes (E.C. Marchant) [focus show](#)

English (1910) [focus hide](#)

1.

Thucydides, an Athenian, wrote the history of the war between the Peloponnesians and the Athenians, beginning at the moment that it broke out, and believing that it would be a great war, and more worthy of relation than any that had preceded it. This belief was not without its grounds. The preparations of both the combatants were in every department in the last state of perfection; and he could see the rest of the Hellenic race taking sides in the quarrel; those who delayed doing so at once having it in contemplation. [2] For though the greatest movement yet known in history, not only of the Hellenes, but of a large part of the barbarian world—I had almost said of mankind. [3] For though the events of remote antiquity, and even those that more immediately precede the war, could not from lapse of time be clearly ascertained, yet the evidences which an inquiry carried as far back as was practicable leads me to trust, all point to the conclusion that there was nothing on a great scale, either in war or in other matters.

English (Thomas Hobbes, 1843) [focus load](#)

English (Benjamin Jowett, 1881) [focus load](#)

References (60 total) [hide](#)

- Commentary references to this page (28):
 - W. W. How, J. Wells, *A Commentary on Herodotus*, 1.0
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 2*, 2.1
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 2*, 2.2
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 2*, 2.59
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 2*, 2.8
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 3*, 3.10
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 3*, 3.3
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 3*, 3.91
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 6*, 6.18
 - E. C. Marchant, *Commentary on Thucydides: Book 6*, 6.3
 - T. G. Tucker, *Commentary on Thucydides: Book 8*, 8.4
 - T. G. Tucker, *Commentary on Thucydides: Book 8*, 8.73
 - T. G. Tucker, *Commentary on Thucydides: Book 8*, 8.8
 - T. G. Tucker, *Commentary on Thucydides: Book 8*, 8.96
 - C. E. Graves, *Commentary on Thucydides: Book 4*, CHAPTER CXVII
 - C. F. Graves, *Commentary on Thucydides: Book 4*, CHAPTER CXVII

Εικόνα 1: Perseus Digital Library, αρχαίο κείμενο και αγγλική μετάφραση.

Παρόμοια στο περιβάλλον του Thesaurus Linguae Graecae παρέχεται στον χρήστη μορφολογική ανάλυση κάθε λέξης του κειμένου και σύνδεση με το οικείο λήμμα του λεξικού Liddell-Scott-Jones.

The screenshot shows the Thesaurus Linguae Graecae (TLG) interface. On the left, there are navigation and search options. The main content area displays the text from Thucydides' *Histories*, with the word 'πόλεμος' highlighted in yellow. The interface includes a search bar, navigation buttons (Previous, Next), and a sidebar with search results for 'πόλεμος -ου, ὁ'.

Settings
Greek display?
Unicode
Lines per page? 30
Links? TLG Links
Beta escapes? Show

Canon Search
Author
Work
Publication
Keyword Search
Go

Text Search
Simple
Advanced
Lemma
Advanced Lemma

Links
TLG Home
What's New (07 Jul 2011)
Help Files
GreekFonts
Copyright
Credits
Contact Us

Text Structure | Printer Friendly
Previous | Next
Book: t chapter: 1 section: 1 line: 1 Find
See Translation

Click on each word to see its lemma

πόλεμος -ου, ὁ (search)
Show entry in:
Liddell-Scott-Jones (LSJ)
Lampe
Bauer

πόλεμον
masc aoc sg

Thucydides Hist., *Historiae*. {0003.001}
t.1.
(1) **ΠΟΥΚΥΔΙΔΟΥ**
1.t.
(1) **ΙΣΤΟΡΙΩΝ Α**
1.1.
(1) Θουκυδίδης Αθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Αθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαίρομενος ὅτι ἀκμάζοντες τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφοτέροι παρασκευῆ τῆ πάση (5) καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄρων ζυλιστάμενον πρὸς ἑκατέρους,
(2) τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον. κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλήσιν ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρ-
(3) βάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλείστον ἀνθρώπων. τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν εὐρεῖν διὰ χρόνου πλῆθος ἀδύνατα ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων ὧν ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι πιστεῦσα ζυμβαίνει οὐ μεγάλα νομίζω
1.2.
(1) γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα. φαίνεται γὰρ ἡ νῦν Ἑλλάς καλουμένη οὐ πάλα βεβαίως οἰκουμένη, ἀλλὰ μεταναστάσεις τε οὔσαι τὰ πρότερα καὶ ῥαδίως ἕκαστοι τὴν ἑαυτῶν ἀπολείποντες βιαζόμενοι ὑπὸ
(2) πνων αἰεὶ πλειόνων. τῆς γὰρ ἐμπορίας οὐκ οὔσης, οὐδ' ἐπιμειγνύντες ἀδεῶς ἀλλήλοις οὔτε κατὰ γῆν οὔτε διὰ θα-

Εικόνα 4: Thesaurus Linguae Graecae

Τα δύο παραπάνω ανοιχτά περιβάλλοντα και κυρίως ο «Περσέας» παρέχουν ένα αρκετά χρήσιμο εκπαιδευτικό περιβάλλον για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής. Η δυνατότητα μορφολογικής ανάλυσης κάθε λέξης του κειμένου και σύνδεσης με το αντίστοιχο λήμμα του λεξικού Liddell-Scott-Jones διευκολύνει σημαντικά τη γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου, καθώς ο κάθε μαθητής μπορεί μόνος του να αναζητήσει τη σημασία και τη μορφολογία των λέξεων που αγνοεί, χωρίς να είναι απαραίτητη η καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Έτσι, κάθε ο μαθητής μπορεί να εξειδικεύει τη χρήση των συγκεκριμένων εργαλείων ανάλογα με τις ανάγκες του. Επιπλέον, η γνώση που παρέχεται στον μαθητή μέσω αυτών των εργαλείων δεν είναι απολύτως παθητική, όπως συμβαίνει με τα γλωσσικά σχόλια των σχολικών εγχειριδίων, αλλά σε πολλές

περιπτώσεις καλείται να επιλέξει μεταξύ εναλλακτικών επιλογών, παράγοντας έτσι ο ίδιος τη γνώση. Π.χ. η μορφολογική ανάλυση της λέξης «όσον» θα του πει ότι ο συγκεκριμένος τύπος μπορεί να είναι αιτιατική του αρσενικού ή του ουδετέρου ή ονομαστική του ουδετέρου, ο μαθητής όμως θα πρέπει να επιλέξει ποιο είναι το γένος και η πτώση της λέξης στο συγκεκριμένο κείμενο με βάση τη συντακτική της λειτουργία. Παρόμοια, για κάθε άγνωστη λέξη θα πρέπει να επιλέξει από λήμμα του λεξικού τη σημασία με την οποία αυτή χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο. Κατά τη διαδικασία αυτή είναι πιθανό οι μαθητές να οδηγηθούν και σε λανθασμένα συμπεράσματα, ωστόσο αυτά μπορούν να ελεγχθούν και να διορθωθούν κατά την επεξεργασία του κειμένου μέσα στην τάξη. Είναι σημαντικό, ωστόσο, ότι με τη χρήση παρόμοιων εργαλείων οι μαθητές καλούνται, σε σημαντικό βαθμό, να παραγάγουν οι ίδιοι τη γνώση και όχι παθητικά να την αφομοιώνουν.

Φυσικά, δεν είναι δυνατόν το αγγλόφωνο περιβάλλον του «Περσέα» να ενταχθεί αυτούσιο στο ελληνικό σχολείο και να χρησιμοποιηθεί από τον εκπαιδευτικό στην τάξη. Ωστόσο, στις τελευταίες τάξεις του Λυκείου, και ειδικότερα στο μάθημα της Θεματογραφίας, θα μπορούσε κατά περίπτωση να χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη τις δυνατότητες του συνόλου των παιδιών της τάξης (π.χ. επίπεδο αγγλομάθειας, πρόσβαση στο διαδίκτυο, κλπ.), ώστε να μην δημιουργούνται διακρίσεις μεταξύ των μαθητών.

Επιπλέον, και κάθε εκπαιδευτικός στον βαθμό που είναι εξοικειωμένος με τη δημιουργία ιστοσελίδων μπορεί, στην προσωπική του σελίδα ή στη σελίδα του σχολείου, να δημιουργήσει για τους μαθητές του ένα παρόμοιο εργαλείο. Συγκεκριμένα, μπορεί για τα κείμενα που έχει να διδάξει να παρέχει στους μαθητές του σε υπερδεσμούς τον γλωσσικό και ερμηνευτικό σχολιασμό που κρίνει απαραίτητο για τη γλωσσική εξομάλυνση και ερμηνευτική κατανόηση του κειμένου. Και σε αυτή την περίπτωση, ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να εμπλέξει τους μαθητές του σε διερευνητικές διαδικασίες μάθησης. Π.χ. δεν είναι απαραίτητο στους υπερδεσμούς να δύναται η σημασία της λέξης στα συγκεκριμένα συμφραζόμενα, αλλά να γίνεται σύνδεση με το αντίστοιχο λήμμα του σχολικού λεξικού της αρχαίας ελληνικής. Είναι, ωστόσο,

επιβεβλημένο να δημιουργηθούν στο πλαίσιο του «Ψηφιακού Σχολείου» επιπλέον εργαλεία, που θα παρέχουν στον εκπαιδευτικό δυνατότητες ανάλογες με αυτές του «Περσέα».

3.3 Εργαλεία για τη κατανόηση της δομής του κειμένου

Είναι γνωστό πόσο βοηθητική είναι για τους μαθητές η προσπάθεια απόδοσης του κειμένου με τη μορφή σχεδιαγράμματος, ώστε να καταστούν σαφέστερες οι συντακτικές σχέσεις των επιμέρους τμημάτων μιας περιόδου. Τα λογισμικά γενικής χρήσης είναι εξαιρετικά χρήσιμα για μια τέτοιου τύπου διδασκαλία, καθώς διευκολύνουν την εφαρμογή της μέσα στην τάξη. Π.χ. σε ένα αρχείο Word μπορούμε πολύ εύκολα να αναδείξουμε τη συντακτική δομή της παρακάτω παραγράφου από τα *Ελληνικά* του Ξενοφώντα (2.2.20):

Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ᾧ τά τε μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλήν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίους ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἡγῶνται.

Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν
μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην
ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένοις τῇ Ἑλλάδι,
ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην
ἐφ' ᾧ
τά **τε** μακρὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ **καθελόντας**
καὶ τὰς ναῦς πλήν δώδεκα **παραδόντας**
καὶ τοὺς φυγάδας **καθέντας**
τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον **νομίζοντας** Λακεδαιμονίους
ἔπεσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν
ὅποι ἂν ἡγῶνται.

Η παραπάνω ενδεικτική σχηματική απόδοση της δομής της συγκεκριμένης περιόδου επιτρέπει στους μαθητές να αντιληφθούν πολύ εύκολα το κοινό υποκείμενο, αλλά και την αντιθετική σύνδεση των δύο κυρίων προτάσεων της περιόδου, τη σύνδεση των τεσσάρων μετοχών μέσα στη συμπερασματική πρόταση και τη σχέση του συνδέσμου «ἐφ' ᾧ» με το απαρέμφατο «ἔπεσθαι». Η σχηματική ανάδειξη της δομής μιας περιόδου

αρχαιοελληνικού λόγου μπορεί να γίνεται κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας σε ένα αρχαίο Word και με τη συμμετοχή των μαθητών, όπως υποδείχτηκε παραπάνω, η να παρέχεται ως βοηθητικό εργαλείο από τον εκπαιδευτικό στην ιστοσελίδα του σχολείου ή με τη μορφή παρουσίασης σε Power Point.

3.4 Εργαλεία για τη διδασκαλία της γραμματικής και της σύνταξης

Τα ανοιχτά περιβάλλοντα που περιγράψαμε παραπάνω παρέχουν εργαλεία για τη διδασκαλία της γραμματικής και της σύνταξης, συνήθως όμως πρόκειται για ψηφιοποιημένα εγχειρίδια που δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από τη λογική του έντυπου βιβλίου. Ανάλογο ψηφιακό υλικό υπάρχει και στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα». Παράλληλα όμως κάποια από τα περιβάλλοντα αυτά παρέχουν και σειρές μαθημάτων για την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής, καθώς και εποπτικούς πίνακες για την ευκολότερη εκμάθηση της γραμματικής και της σύνταξης, καθώς και κλειστού τύπου ασκήσεις. Από την άποψη αυτή εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι το γερμανόφωνο περιβάλλον «Navicula Bacchi», το οποίο προσφέρει μια σειρά 100 μαθημάτων για την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής (<http://www.gottwein.de/grueb/gr000.php>). Κάθε μάθημα στηρίζεται σε απλές αρχαιοελληνικές φράσεις ή μικρά, πλαστά, ως επί το πλείστον, κείμενα που εξοικειώνουν με την προς διδασκαλία ύλη της γραμματικής και του συντακτικού, η οποία παρουσιάζεται εποπτικά σε πίνακες με τη χρήση χρωμάτων και σχεδιαγραμμάτων, ενώ υπάρχουν και κλειστού τύπου ασκήσεις για την εμπέδωση της ύλης. Στη φωτογραφίες που ακολουθούν δίνονται ενδεικτικά κάποιες από τις δυνατότητες που παρέχει στον χρήστη του το συγκεκριμένο περιβάλλον.

Sprachkurs für Altgriechisch

Grüechisches Wörterbuch | Hui

Lektion 39 A.) Zum Einstieg

Google™ Benutzerdefinierte Suche Suche

abebooks.de
Bücher bei AbeBooks.de
booklooker
FLOHMARKT
Buch24.de
Buch24.de

+1 0

Lat Grie Lex Info

Περί Σωκράτους

1 1. Πολλοί τῶν Ἀθηναίων Σωκράτει δυσμενεῖς ἦσαν. 2 Οὗτοι
2 γὰρ ἐχθροὶ ὄντες τὸν Σωκράτη ἐμέμφοντο λέγοντες·
3 "Εἰσφέρεις, ὦ Σώκρατες καινὰ δαιμόνια καὶ τοὺς νέους
4 διαφθείρεις." 3. Ἀλλὰ Σωκράτης οὐδὲν οὐδέποτε ἀσεβὲς οὐτ'
5 ἐποίησεν οὐτ' ἔλεξεν. 4. Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς νέους ἐγκρατεῖς
6 εἶναι καὶ τἀληθῆ λέγειν (τὰ ἀληθῆ). 5. Περί τῶν ἀνθρωπείων
7 ἀεὶ διελέγετο ἀκριβῶς ἐξετάζων, τί εὐσεβές, τί εὐπρεπές, τί
8 αἰσχρὸν, τί δίκαιον, τί ἀδικόν ἐστιν. 6. Πλάτων ἐπιφανῆς
Σωκράτους μαθητῆς ἐστιν· αἱ δὲ βιβλίοι αὐτοῦ πλήρεις εἰσὶ
σοφῶν Σωκράτους ἐπῶν.

7. Πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τᾶλλ' ἔστ' ἀσθενῆ.

Einst. Übs.1 Gr. Reg. Lekt. Übs.2 Übg. Lösg. Wok. Fenst.

Εικόνα 5: Navicula Bacchi, το μάθημα 39.

1. Zur Konjugation:

a. Bildung der Futurformen (verba vocalia):

1. Ab dem Futur wird bei allen Verba vocalia der kurze Auslaut gedehnt:

kurzer Auslaut	gedehnter Auslaut	Beispiel	
		Präsens	Futur
α (nach ε, ι, ρ)	ᾱ	δρά-ω	δρά-σω
α	η	νικά-ω	νική-σω
ε	η	ποιέ-ω	ποιή-σω
ο	ω	δηό-ω	δηώ-σω
ι	ῖ	(τίω)	(τίσω)
υ	ῦ	λύ-ω	λύ-σω

2. Zur Satzlehre (Syntax):

a. οὐ φοβήσομαι τοὺς σοὺς λόγους - ich werde mich vor deinen Worten nicht fürchten

1. Transitives Verbum mit intransitiver Übersetzung

b. ἡγήσομαι τοῦ στρατοῦ - ich werde das Heer (an)führen
ἡγήσομαι τῷ στρατῷ - ich werde dem Heer den Weg zeigen

1. ἡγέομαι + Gen. - Anführer sein, anführen (ducere +Akk.)
(Gen.obiectivus bei Verben der Machtausübung) (L.15)

2. ἡγέομαι + Dat. - jdm. den Weg zeigen

3. ἡγέομαι + dopp.Akk. - jdn. halten für (ducere +dopp.Akk.) (L.1; L.6)

4. ἡγέομαι + AccI - glauben, dass... (ducere +AccI)

Εικόνα 6: Navicula Bacchi, ο μέλλοντας των φωνηεντόληκτων ρημάτων.

C.) Grammatik		Google™ Benutzerdefinierte Suche				Suche																																											
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 15%;"> <p>abebooks.de Bücher bei AbeBooks.de</p> <p>booklooker booklooker.de</p> <p>Buch24.de Buch24.de</p> <p>+1 0</p> </div> <div style="width: 80%; text-align: center;"> <p>Konsonanten-Stämme (Liquida: v-)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2"></th> <th colspan="5">Singular</th> </tr> <tr> <th>Stamm</th> <th>μην-</th> <th>λιμεν-</th> <th>αγων-</th> <th>χιον-</th> <th>δαιμον-</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nom.</td> <td>μήν</td> <td>λιμήν</td> <td>άγών</td> <td>χιών</td> <td>δαιμών</td> </tr> <tr> <td>Gen.</td> <td>μην-ός</td> <td>λιμέν-ος</td> <td>άγών-ος</td> <td>χιόν-ος</td> <td>δαιμον-ος</td> </tr> <tr> <td>Dat.</td> <td>μην-ί</td> <td>λιμέν-ι</td> <td>άγών-ι</td> <td>χιόν-ι</td> <td>δαιμον-ι</td> </tr> <tr> <td>Akk.</td> <td>μήν-α</td> <td>λιμέν-α</td> <td>άγών-α</td> <td>χιόν-α</td> <td>δαιμον-α</td> </tr> <tr> <td>Vok.</td> <td>μήν</td> <td>λιμήν</td> <td>άγών</td> <td>χιών</td> <td>δαιμον</td> </tr> </tbody> </table> </div> <div style="width: 10%; text-align: right;"> <p>Lat</p> <p>Grie</p> <p>Lex</p> <p>Info</p> </div> </div>									Singular					Stamm	μην-	λιμεν-	αγων-	χιον-	δαιμον-	Nom.	μήν	λιμήν	άγών	χιών	δαιμών	Gen.	μην-ός	λιμέν-ος	άγών-ος	χιόν-ος	δαιμον-ος	Dat.	μην-ί	λιμέν-ι	άγών-ι	χιόν-ι	δαιμον-ι	Akk.	μήν-α	λιμέν-α	άγών-α	χιόν-α	δαιμον-α	Vok.	μήν	λιμήν	άγών	χιών	δαιμον
		Singular																																															
Stamm	μην-	λιμεν-	αγων-	χιον-	δαιμον-																																												
Nom.	μήν	λιμήν	άγών	χιών	δαιμών																																												
Gen.	μην-ός	λιμέν-ος	άγών-ος	χιόν-ος	δαιμον-ος																																												
Dat.	μην-ί	λιμέν-ι	άγών-ι	χιόν-ι	δαιμον-ι																																												
Akk.	μήν-α	λιμέν-α	άγών-α	χιόν-α	δαιμον-α																																												
Vok.	μήν	λιμήν	άγών	χιών	δαιμον																																												
		Plural																																															
Nom.	μήν-ες	λιμέν-ες	άγών-ες	χιόν-ες	δαιμον-ες																																												
Gen.	μην-ών	λιμέν-ων	άγώνων	χιόν-ων	δαιμόν-ων																																												
Dat.	μη-σί(ν)	λιμέ-σι(ν)	άγῶ-σι(ν)	χιό-σι(ν)	δαιμο-σι(ν)																																												
Akk.	μήν-ας	λιμέν-ας	άγών-ας	χιόν-ας	δαιμον-ας																																												

Εικόνα 7: Navicula Bacchi, κλιτικά παραδείγματα.

Καθώς τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι Έλληνες εκπαιδευτικοί δημιουργούν τις προσωπικές τους σελίδες με εκπαιδευτικό υλικό, το συγκεκριμένο περιβάλλον μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για την απλή και εποπτική παρουσίαση της γραμματικής και του συντακτικού της αρχαίας ελληνικής.

3.5 Αναζήτηση σε σώματα κειμένων

Τα Σώματα Κειμένων (Text Corpora) είναι αυτή τη στιγμή τα πιο δυναμικά περιβάλλοντα για τη γλωσσική έρευνα και διδασκαλία. Για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής τα πλουσιότερα σώματα κειμένων παρέχονται από τα περιβάλλοντα του «Perseus Digital Library» και του «Thesaurus Linguae Graecae», ενώ σε ελληνικό επίπεδο η «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα» παρέχει ένα σημαντικό σώμα κειμένων με επιλογές από την αττική πεζογραφία του 5^{ου} και 4^{ου} αι. π.Χ. με δυνατότητα αναζήτησης σε αυτό μέσω του συμφραστικού πίνακα. Με την αναζήτηση στα σώματα κειμένων έχει κανείς τη δυνατότητα να αποδελτιώσει όλες τις εμφανίσεις ενός λεξικού τύπου σε ολόκληρο το σώμα κειμένων ή σε επιμέρους ενότητες του που τον ενδιαφέρουν, π.χ. σε ένα έργο, σε έναν συγγραφέα, κλπ. Στα αποτελέσματα της αναζήτησης παρέχεται στον χρήστη η παραπομπή στην οποία εμφανίζεται ο αναζητούμενος λεξικός τύπος και παράθεμα με τα

άμεσα συμφραζόμενά του. Υπάρχει, επιπλέον, η δυνατότητα να μεταφερθεί ο χρήστης και στο οικείο κείμενο και να δει το παράθεμα μέσα στα ευρύτερα συμφραζόμενά του. Στα σώματα αρχαιοελληνικών κειμένων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα» και του «Περσέα» παρέχονται και μεταφράσεις των αρχαιοελληνικών κειμένων. Τα σώματα κειμένων, επομένως, παρέχουν στον χρήστη τους ποικίλες ερευνητικές δυνατότητες, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Για παράδειγμα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διερεύνηση εκ μέρους των μαθητών της σύνταξης μιας λέξης και της σημασιολογικής διαφοροποίησής της ανάλογα με τα συμφραζόμενά της, αλλά και για εργασίες σε επίπεδο ερμηνευτικό. Είναι προφανές ότι τέτοιου τύπου εργασίες προϋποθέτουν την αυτενέργεια των μαθητών και τους εμπλέκουν σε διερευνητικού τύπου δραστηριότητες. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται μερικοί ενδεικτικοί τρόποι με τους οποίους θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν τα σώματα κειμένων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα» προς την κατεύθυνση της διερευνητικής μάθησης και της αυτενέργειας των μαθητών.

Ι. ΣΥΝΤΑΞΗ

- Η αναζήτηση στον Συμφραστικό Πίνακα δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να καθοδηγήσει τους μαθητές, ώστε να διαπιστώσουν μόνοι τους, επαγωγικά, την ύπαρξη κάποιων συντακτικών δομών. Π.χ. δίνοντας στους μαθητές έναν κατάλογο ρημάτων της αρχαίας ελληνικής, όπως *μέμνημαι, έπιλανθάνομαι, άμελῶ, έπιμέλομαι, κήδομαι, βοηθῶ, εύνοῶ, πείθομαι, έπομαι* κ.ά. μπορεί να τους ζητήσει να βρουν και να τεκμηριώσουν με παραδείγματα την πτώση με την οποία συντάσσονται και να προσπαθήσουν να τα κατατάξουν σε κατηγορίες, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι η πτώση του αντικειμένου σχετίζεται με τη σημασία του ρήματος.
- Επίσης, ο Συμφραστικός Πίνακας επιτρέπει τη διερεύνηση των ποικίλων λειτουργιών που έχουν κάποιοι σύνδεσμοι ή μόρια της αρχαίας ελληνικής. Π.χ. στο λήμμα **ὅπως** μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να διακρίνουν σε ένα συγκεκριμένο αριθμό παραδειγμάτων τις διαφορετικές λειτουργίες του, ώστε να διακρίνουν τις τελικές προτάσεις που εισάγονται με τον τελικό σύνδεσμο *ὅπως* από τις αναφορικές

παραβολικές και τις πλάγιες ερωτήσεις, που εισάγονται με το αναφορικό επίρρημα *όπως*.

- Επίσης, η εκφορά κάποιων προτάσεων είναι εύκολο να διερευνηθεί μέσω της αναζήτησης σε σώματα κειμένων. Π.χ. αναζητώντας προτάσεις που εισάγονται με τον σύνδεσμο «ίνα», είναι εύκολο να εντοπίσουν οι μαθητές στα παραδείγματα αυτά τους βασικούς τρόπους εκφοράς των τελικών προτάσεων.

II. ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

Ο Συμφραστικός Πίνακας δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να προβληματίσει τους μαθητές για τη διαφορετική σημασία της ίδιας λέξης ανάλογα με τη σύνταξή της ή με τα γενικότερα συμφραζόμενά της, π.χ.

- Διαφοροποίηση της σημασίας ρημάτων ανάλογα με τη σύνταξή τους, π.χ. με βάση τις καταγραφές στο λήμμα **ήγειτο** μπορεί ο μαθητής να διακρίνει τις διαφορετικές σημασίες του ανάλογα με το αν συντάσσεται με *απαρέμφατο* ή *δοτική*: «*νομίζω*» (*ήγοῦμαι* + *απαρέμφατο*) και «*οδηγώ, είμαι επικεφαλής*» (*ήγοῦμαι* + *γενική*).
- Το ίδιο μπορεί να γίνει και στην περίπτωση των ρημάτων που συντάσσονται με *κατηγορηματική μετοχή* ή *απαρέμφατο*, π.χ. στο λήμμα **φαίνεται**, ο μαθητής μπορεί να διακρίνει ανάμεσα στη σημασία «είναι φανερό ότι» (*φαίνεται* + *κατηγορηματική μετοχή*) και «δίνει την εντύπωση ότι» (*φαίνεται* + *απαρέμφατο*).
- Διαφοροποίηση της σημασίας του ρήματος ανάλογα με τη φωνή, π.χ. με τις καταγραφές στα λήμματα **εἶλον** και **εἶλοντο**, ο μαθητής μπορεί να διακρίνει τις σημασίες του ενεργητικού *αἶρω* (=κυριεύω, συλλαμβάνω) από το μέσο *αἶροῦμαι* (=εκλέγω).
- Διαφοροποίηση μιας λέξης ανάλογα με τα ευρύτερα συμφραζόμενά της, π.χ. μπορούν να διερευνηθούν οι σημασίες του ρήματος *φεύγω*, το οποίο στα αρχαία ελληνικά, πέρα από τη σημασία που διατηρεί και σήμερα, σημαίνει και «ξεφεύγω, αποφέυγω», ενώ σε πολιτικά συμφραζόμενα σημαίνει «εξορίζομαι» και σε δικανικά «κατηγορούμαι, ασκείται δίωξη εναντίον μου».

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις ο μαθητής μπορεί να βοηθηθεί τόσο από τις μεταφράσεις του Ανθολογίου, για να κατανοήσει σημεία των παραδειγμάτων που τον δυσκολεύουν, όσο και από τις «Αρχές Σύνταξης της Αρχαίας Ελληνικής», που υπάρχουν στην «Πύλη».

Πύλη για την Ελληνική γλώσσα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Αρχαία | Νέα Ελληνική | Νεοελλ. Λογοτεχνία | Μεσαιωνική Ελληνική | Αρχαία Ελληνική | Θεωρία & Ιστορία | Ενημέρωση

Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ειλοντο

Επιλογές αναζήτησης

Ακριβής αναζήτηση Ο τονισμός είναι σημαντικός

Αναζήτηση για: "ειλοντο"

2 εγγραφές [1 - 2] << >>

εΐλοντο (8)

ΑΡΙΣΤ ΑΘΠολ 38.3 δέκα τούς πρώτους αίρεθέντας άλλους εΐλοντο δέκα τούς βελτίστους είναι δοκοῦντας,

ΘΟΥΚ 2.65.4 ὄπερ φιλεῖ ὄμιλος ποιεῖν, στρατηγὸν εΐλοντο καὶ | πάντα τὰ πράγματα ἐπέτρεψαν, ὧν

ΘΟΥΚ 5.28.1 δῆμον, ἐψηφίσαντο Ἀργεῖοι καὶ ἄνδρας εΐλοντο δώδεκα, | πρὸς οὓς τὸν βουλόμενον τῶν

ΙΣΟΚΡ 6.43 τῶν προσταττομένων αὐτοῖς, ἀλλ' εὐθύς εΐλοντο | περιδεῖν ἀνάστατον τὴν πόλιν

ΛΥΣ 13.17 ἐναντιῷ|σονται περὶ τῆς ἐλευθερίας, εΐλοντο, πρὶν τὴν ἐκκλησίαν | τὴν περὶ τῆς

ΞΕΝ ΕΛΛ 1.4.10 δέ | ἤκειν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούς εΐλοντο Ἀλκιβιάδην | μὲν φεύγοντα καὶ

ΞΕΝ ΕΛΛ 2.4.23 μὲν καταπαῦσαι, ἄλλους | δὲ ἐλέσθαι. καὶ εΐλοντο δέκα, ἓνα ἀπὸ φυλῆς.

ΞΕΝ ΚἈναβ 1.9.9 πᾶσαι αἱ πόλεις ἐκοῦ|σαι Κύρον εΐλοντο ἀντὶ Τισσαφέρους πλὴν Μιλησίων· | οὗτοι

εἶλοντό (1)

ΞΕΝ ΚΠαιδ 7.2.23 τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώ|μενος, ὡς εἶλοντό με πάντες οἱ κύκλω βασιλεῖς προστάτην |

< Προηγούμενο [1] Επόμενο >

Εικόνα 8: Παράδειγμα αναζήτησης στον Συμφραστικό Πίνακα της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα»

III. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΕΞΕΩΝ

- Ο Συμφραστικός Πίνακας δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να διερευνήσει την ετυμολογική συγγένεια λέξεων της αρχαίας ελληνικής. Π.χ. πληκτρολογώντας το θέμα %πειθ% ή %λαθ% θα λάβει μια σειρά αποτελεσμάτων, στα οποία θα πρέπει

να διακρίνει τους τύπους που σχετίζονται με τα συγκεκριμένα θέματα από άλλα αποτελέσματα τυχαία. Στο σημείο αυτό ο μαθητής θα μπορούσε να βοηθηθεί από τις οικογένειες λέξεων που υπάρχουν σε κάθε λήμμα του Βασικού Λεξικού της Αρχαίας Ελληνικής της «Πύλης», όπου καταγράφονται κάθε φορά οι ομόρριζες και παράγωγες λέξεις για κάθε λήμμα, όχι μόνο στα αρχαία ελληνικά, αλλά μέχρι και τη νέα ελληνική.

- Το ίδιο ισχύει και για τις παραγωγικές καταλήξεις. Π.χ. κάνοντας αναζήτηση με τα τις καταλήξεις **%τεον** και **%ικο%** μπορεί να δει τον τρόπο με τον οποίο παράγονται τα ρηματικά επίθετα σε **-τέος** και τα επίθετα με την παραγωγική κατάληξη **-ικός**. Και σε αυτή την περίπτωση ο μαθητής μπορεί για περισσότερες πληροφορίες να ανατρέξει στο εγχειρίδιο του Α. Debrunner «Ο Σχηματισμός των Λέξεων της Αρχαίας Ελληνικής».

IV. ΕΡΜΗΝΕΙΑ

- Και σε επίπεδο ερμηνείας ο Συμφραστικός Πίνακας είναι εξαιρετικά χρήσιμος, γιατί επιτρέπει τη διερεύνηση μοτίβων ή θεμάτων σε έναν ή περισσότερους συγγραφείς. Για παράδειγμα, κατά τη διδασκαλία του «Επιτάφιου» του Θουκυδίδη, θα μπορούσε να ζητηθεί από τους μαθητές να εντοπίσουν, μέσα από τον Συμφραστικό Πίνακα, στο έργο του Θουκυδίδη χωρία στα οποία αναφέρεται στον Περικλή και να προσπαθήσουν να διακρίνουν την άποψη του ιστορικού για την πολιτική του. Το ίδιο θα μπορούσε να γίνει και για άλλα πρόσωπα, όπως ο Θεμιστοκλής, ο Αλκιβιάδης ή ο Νικίας. Επιπλέον, η αναζήτηση αυτή θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλους συγγραφείς, π.χ. στον τρόπο που ο Πλάτωνας αντιμετωπίζει τον Περικλή ή στο πώς χρησιμοποιούν οι ρήτορες του 4^{ου} αι. τον Περικλή ως παράδειγμα, όπως και άλλους πολιτικούς του 5^{ου} αι. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο μαθητής θα μπορεί να ανατρέχει και στις μεταφράσεις Ανθολογίου.
- Η διερεύνηση μοτίβων είναι ιδιαίτερα κρίσιμη στην περίπτωση της ποίησης, είτε πρόκειται για ένα συγκεκριμένο έργο, είτε για το συνολικό έργο ενός ποιητή ή για το σύνολο ενός ποιητικού γένους, όπως π.χ. το φως και το σκοτάδι ή οι παρομοιώσεις

από τον κόσμο των άγριων ζώων και του κυνηγιού στην *Ορέστεια* του Αισχύλου ή η *Άτη* στο έπος και την τραγωδία. Τέτοιες αναζητήσεις σε ολόκληρα ποιητικά έργα ή στο συνολικό έργο ενός ποιητή μπορεί να κάνει στους συμφραστικούς πίνακες που διαθέτουν οι ιστοσελίδες του Περσέα (<http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/vor?lang=greek>) και του Thesaurus Linguae Graecae (<http://www.tlg.uci.edu/>). Εκεί μπορεί κανείς να βρει, πέρα από πεζά αρχαιοελληνικά κείμενα, ολόκληρο το έργο του Ομήρου, του Ησιόδου, των τριών τραγικών και του Αριστοφάνη.

Στο Παράρτημα 1 δίνεται ένα σενάριο ένα σενάριο διδασκαλίας για την αξιοποίηση των ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα» («Ρήματα της ΑΕ που συντάσσονται με απαρέμφατο ή κατηγορηματική μετοχή. Διερεύνηση της σημασίας τους»).

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

ΣΕΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

1. Ταυτότητα του σεναρίου

Τίτλος: Ρήματα της ΑΕ που συντάσσονται με απαρέμφατο ή κατηγορηματική μετοχή.

Διερεύνηση της σημασίας τους.

Δημιουργός: Σωτήρης Τσέλικας

Διδακτικά αντικείμενα: Αρχαία Ελληνική Θεματογραφία

Τάξη: Γ' Λυκείου

Χρονική διάρκεια: 1 ώρα

Προϋποθέσεις υλοποίησης: Εξοικείωση των μαθητών με τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων και τον τρόπο αναζήτησης λέξεων σε αυτά, καθώς και με τον επεξεργαστή κειμένου.

Τεχνολογικά εργαλεία που θα χρειαστούν: Σύνδεση διαδικτύου, φυλλομετρητής, επεξεργαστή κειμένου και ιστολόγιο.

2. Σύντομη περιγραφή

Οι μαθητές θα κληθούν να εντοπίσουν στο ηλεκτρονικό σώμα αρχαιοελληνικών κειμένων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα» συγκεκριμένα ρήματα που συντάσσονται άλλοτε με απαρέμφατο και άλλοτε με κατηγορηματική μετοχή, όπως τα *φαίνομαι*, *ἐπίσταμαι*, *ἄρχομαι*, κλπ. Με βάση τα αποτελέσματα της αναζήτησής τους και αξιοποιώντας και τις αντίστοιχες μεταφράσεις των κειμένων που υπάρχουν στην Πύλη, θα προσπαθήσουν να προχωρήσουν σε γενικεύσεις σχετικά με τη διαφορετική σημασία των συγκεκριμένων ρημάτων ανάλογα με τη σύνταξη τους.

3. Στόχοι - Σκεπτικό

Στόχος του συγκεκριμένου σενάριου είναι να προτείνει έναν πιο επαγωγικό τρόπο διδασκαλίας του αρχαιοελληνικού συντακτικού, υπολογίζοντας περισσότερο στην ερευνητική περιέργεια των μαθητών και λιγότερο στην καθοδήγηση του διδάσκοντα. Αυτό μπορεί άνετα να επιτευχθεί με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών. Ειδικότερα, η αναζήτηση σε αρχαιοελληνικά σώματα κειμένων επιτρέπει στο διδάσκοντα να αντιστρέψει τη συνήθη γνωστική διαδικασία και αντί να προσφέρει έτοιμες γενικεύσεις και κανόνες στους μαθητές, να τους ζητήσει να διατυπώσουν οι ίδιοι αυτούς τους κανόνες, χρησιμοποιώντας παραδειγματικό υλικό, το οποίο εύκολα μπορούν να αντλήσουν από ένα σώμα κειμένων, όπως ο Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων για κείμενα της αττικής πεζογραφίας, που υπάρχει στο περιβάλλον της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα».

Οι ειδικότεροι στόχοι του συγκεκριμένου σεναρίου είναι οι εξής:

Γνωστικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαφορετική σημασία που έχουν συγκεκριμένες κατηγορίες ρημάτων ανάλογα με τη σύνταξή τους (με απαρέμφατο ή κατηγορηματική μετοχή).
- Να αντιληφθούν ότι οι συντακτικοί κανόνες της αρχαίας ελληνικής δεν είναι αυθαίρετοι αλλά συνάγονται επαγωγικά από παρατηρήσεις στα ίδια τα αρχαιοελληνικά κείμενα.
- Να προβληματιστούν σχετικά με τον τρόπο μετάφρασης συγκεκριμένων συντακτικών δομών της αρχαίας ελληνικής.

Στόχοι σχετικοί με τις ΤΠΕ

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τις δυνατότες που τους προσφέρουν ανοιχτά αρχαιογνωστικά περιβάλλοντα, όπως η «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα».
- Να μάθουν, στο πλαίσιο του νέου, ψηφιακού γραμματισμού, να αξιοποιούν στη μελέτη τους ηλεκτρονικά εργαλεία, όπως τα σώματα κειμένων και οι συμφραστικοί πίνακες λέξεων.

4. Μεθοδολογία

Η διδακτική μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η επαγωγική: οι μαθητές θα οδηθούν από το παραδειγματικό υλικό που θα εντοπίσουν οι ίδιοι στη διατύπωση γενικών κανόνων για τη σημασία των συγκεκριμένων ρημάτων που θα μελετήσουν.

Παιδαγωγικά, θα επιχειρηθεί να εφαρμοστεί η διερευνητική και η ομαδοσυνεργατική μάθηση. Οι μαθητές θα δουλέψουν σε ομάδες, εντός των οποίων μπορούν να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους, ενώ η συνδρομή του διδάσκοντα θα είναι μόνο καθοδηγητική.

5. Λεπτομερής περιγραφή της πορείας εφαρμογής του σεναρίου

Οι μαθητές θα δουλέψουν μοιρασμένοι σε πέντε ομάδες, κάθε μία από τις οποίες θα αναλάβει τη διερεύνηση της σημασίας ενός ρήματος. Στο εσωτερικό των ομάδων μπορεί να υπάρχει περαιτέρω εξειδίκευση και ανάληψη ρόλων από τους επιμέρους μαθητές. Π.χ. η κάθε ομάδα μπορεί να χωριστεί σε δύο υποομάδες και η μία να αναλάβει να εντοπίσει υλικό για τη σύνταξη του ρήματος με απαρέμφατο, η άλλη για τη σύνταξή του με κατηγορηματική μετοχή. Σε κάθε υποομάδα, επίσης, ένας μαθητής θα αναλάβει να αναζητήσει τα παραδείγματα στον συμφραστικό πίνακα λέξεων και κάποιος άλλος να τα αντιγράψει και να τα συστηματοποιήσει στο φύλλο εργασίας. Στο τέλος οι δύο υποομάδες θα συμβάλουν τα αποτελέσματα της δουλειάς τους για να καταλήξουν σε συμπεράσματα σχετικά με τη διαφοροποίηση της σημασίας του κάθε ρήματος, ανάλογα με τη σύνταξή του.

Αφού χωριστούν σε ομάδες οι μαθητές, τους δίνεται σε μορφή ηλεκτρονικού αρχείου κειμένου το φύλλο εργασίας και ανατίθεται σε κάθε ομάδα η διερεύνηση ενός ρήματος, π.χ.: 1^η ομάδα *γινώσκω*, 2^η ομάδα *ἄρχομαι*, 3^η ομάδα *αἰσχύνομαι*, 4^η ομάδα *φαίνομαι*, 5^η ομάδα *ἐπίσταμαι*.

Στη συνέχεια οι μαθητές θα κληθούν μπουν στο περιβάλλον των Αρχαιοελληνικών Σωμάτων Κειμένων της «Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα», και ειδικότερα στον Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/concordance/index.html). Αν οι μαθητές δεν είναι εξοικειωμένοι με τον Συμφραστικό Πίνακα ο διδάσκων θα πρέπει να τους εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο θα αναζητήσουν τις λέξεις που τους ενδιαφέρουν. Οι μαθητές θα πρέπει να κατανοήσουν ότι, για να εντοπίσουν τα παραδείγματά τους, θα χρειαστεί ίσως να κάνουν αναζητήσεις όχι μόνο με το ενεστωτικό θέμα π.χ. “**γιγνώσκ**”, αλλά και με το θέμα των άλλων χρόνων, π.χ. “**γνώσ**” “**εγνώ**” κλπ. Σε αυτό θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους για τον σχηματισμό των χρόνων και των εγκλίσεων των ρημάτων της αρχαίας ελληνικής. Για να κάνουν την επιλογή των παραδειγμάτων, οι μαθητές δεν θα πρέπει να περιοριστούν στο παράθεμα που δίνει ο Συμφραστικός Πίνακας, αλλά θα πρέπει να τα δουν ενταγμένα στα συμφραζόμενά τους και να συμβουλευτούν και τις μεταφράσεις που υπάρχουν στην Πύλη. Πέρα από την καθοδήγηση στον τρόπο αναζήτησης, δεν θα πρέπει να υπάρξουν άλλες επεμβάσεις του διδάσκοντα ως προς την επιλογή των παραδειγμάτων και των μεταφράσεων. Ακόμη και λανθασμένες επιλογές παραδειγμάτων μπορούν να διορθωθούν στη συνέχεια από τους υπόλοιπους μαθητές, κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη.

Οι μαθητές θα πρέπει να καταγράψουν στο φύλλο εργασίας, εκτός από τα παραδείγματα που θα επιλέξουν, και τις αντίστοιχες μεταφράσεις τους, που θα βρουν στην «Πύλη», όχι μόνο γιατί αυτό θα τους βοηθήσει να καταλήξουν στα συμπεράσματά τους για τις σημασίες των ρημάτων, αλλά και γιατί θα έχουν τη δυνατότητα να διαπιστώσουν εναλλακτικούς τρόπους απόδοσης της ίδιας σημασίας. Π.χ. η σύνταξη **φαίνομαι + κατηγ. μτχ.** δηλώνει μια πράξη που γίνεται φανερά: στη φράση **φαίνεται ψευδόμενος** αυτή η σημασία μπορεί να αποδοθεί μεταφραστικά με ποικίλους τρόπους: φαίνεται ότι ψεύδεται, είναι φανερό ότι ψεύδεται, ολοφάνερα ψεύδεται, αποδεικνύεται ότι ψεύδεται, κ.ά. Οι μεταφράσεις επομένως μπορούν να αποτελέσουν γόνιμη αφετηρία για προβληματισμό

και ίσως να επιχειρήσουν και οι μαθητές δικές τους εναλλακτικές μεταφραστικές δοκιμές.

Αφού ολοκληρώσουν την αναζήτησή τους και τη συμπλήρωση του φύλλου εργασίας, η κάθε ομάδα ανακοινώνει τα συμπεράσματά της στους υπόλοιπους μαθητές, οι οποίοι μπορούν να παρέμβουν σε περίπτωση που διαφωνούν. Αν υπάρξουν αστοχίες στα συμπεράσματα θα πρέπει να διορθωθούν από τους ίδιους τους μαθητές, με τη διακριτική υποστήριξη, αν χρειάζεται, του διδάσκοντα.

Η τρίτη ερώτηση του φύλλου εργασίας θα απαντηθεί από όλους τους μαθητές, αφού ολοκληρωθεί η παρουσίαση των πορισμάτων όλων των ομάδων. Στόχος της είναι η εμπέδωση από τους μαθητές των αποτελεσμάτων της έρευνάς τους. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί ο χρόνος της μιας ώρας για να ολοκληρωθεί και αυτή η δραστηριότητα, μπορεί να τους ανατεθεί ως εργασία για το σπίτι.

Αφού συνθέσουν σε μια ενιαία εργασία τα αποτελέσματά της έρευνάς τους, οι μαθητές θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα ιστολόγιο στο διαδίκτυο, όπου θα την αναρτήσουν. Πραγματοποιώντας κι άλλες παρόμοιες εργασίες στη διάρκεια της χρονιάς, μπορούν να δημιουργήσουν μια συλλογή εργασιών τους για σημαντικές συντακτικές δομές της αρχαίας ελληνικής.

6. Κριτική

Η διάρκεια της υλοποίησης του συγκεκριμένου σεναρίου εξαρτάται από το επίπεδο της αρχαιογνωσίας των μαθητών και από την εξοικειώσή τους με τα ηλεκτρονικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουν. Η μία ώρα για την υλοποίησή του είναι αρκετή σε μια τάξη αρκετά καλό επίπεδο αρχαιογνωσίας και εξοικειωμένη με τα ηλεκτρονικά εργαλεία. Σε αντίθετη περίπτωση, θα χρειαστεί πιθανόν και δεύτερη διδακτική ώρα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Αναζητήστε στον Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων κειμένων της αττικής πεζογραφίας, που υπάρχει στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα» (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/concordance/index.html) (α) 2-3 παραδείγματα στα οποία το ρήμα που έχει αναλάβει η ομάδα σας συντάσσεται με απαρέμφατο και (β) 2-3 παραδείγματα στα οποία συντάσσεται με κατηγορηματική μετοχή. Μεταφέρετε τα παραδείγματα στον παρακάτω πίνακα, καθώς και τις αντίστοιχες μεταφράσεις τους που θα βρείτε στο Ανθολόγιο της «Πύλης». Αν μπορείτε, προσθέστε και μια δική σας εναλλακτική μετάφραση.

Ρήμα:

σύνταξη με απαρέμφατο	
παραδείγματα	μεταφράσεις
σύνταξη με κατηγορηματική μετοχή	
παραδείγματα	μεταφράσεις

2. Με βάση τα παραδείγματα που συγκεντρώσατε, ποια πιστεύετε ότι είναι η σημασία του ρήματος που ανέλαβε να διερευνήσει η ομάδα σας (α) όταν συντάσσεται με απαρέμφατο και (β) όταν συντάσσεται με κατηγορηματική μετοχή;

(α) σύνταξη με απαρέμφατο

(β) σύνταξη με κατηγορηματική μετοχή

3. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνάς σας προσπαθείστε να διατυπώσετε στην αρχαία ελληνική τις παρακάτω φράσεις. **[Θα απαντηθεί από όλους τους μαθητές, αφού παρουσιαστούν τα πορίσματα όλων των ομάδων].**

- αντιλήφθηκαν ότι η πόλη είχε καταληφθεί
- είναι φανερό ότι ψεύδεται
- ξέρει να ευεργετεί τους φίλους του
- ντρέπομαι να προδώσω την πόλη

- δίνει την εντύπωση ότι ψεύδεται
- ντρέπομαι που το είπα αυτό
- αποφάσισαν να κάνουν την εκστρατεία
- στην αρχή του λόγου μου θα πω τα εξής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαρμάζης, Ν.Δ. 1999. *Διδακτική των Αρχαίων Ελληνικών. Από την Παράδοση στην Ανανέωση της Διδακτικής Μεθόδου*. Αθήνα: Πατάκης.
- Βοσκόγ, Α. & Παπακωνσταντίνου, Θ. (επιμ.) 1992. Από τη μετάφραση στο πρωτότυπο. Συμβολή στην ανανέωση της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Green, J.R. & E. Handley. 1996. *Εικόνες από το Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο*. Μτφρ. Μ. Μάντζιου. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Ιγνατιάδης, Γ. (επιμ.) 1999. *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία*. Τόμ. Α'. Θεσσαλονίκη: Η Βιβλιοθήκη του «Φιλολόγου».
- Ιγνατιάδης, Γ. (επιμ.) 2002. *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία*. Τόμ. Β'. Θεσσαλονίκη: Η Βιβλιοθήκη του «Φιλολόγου».
- Καζιάζης, Ι.Ν. 1992. *Αρχαιοελληνικός πεζός λόγος. Προλεγόμενα στην τέχνη της γραφής του*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Κακριδής, Ι.Θ. 1984. *Το μεταφραστικό πρόβλημα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
- Κακριδής, Φ. Ι. 2005. *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία*. Αρχαιογνωσία και Αρχαιολογία στη Μέση Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Κακριδής, Φ.Ι. 1994. «Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο». *Φιλολόγος* 75, 7-20
- Κουτσογιάννης, Δ. (επιμ.). 2001α. *Πληροφορική-επικοινωνιακή τεχνολογία και γλωσσική αγωγή: Η Διεθνής Εμπειρία*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κουτσογιάννης, Δ. 2001β. Γλωσσική αγωγή: νέες τεχνολογίες». Στο Α.-Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδοροπούλου (επιμ.). *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ 261-7.
- Μαρωνίτης, Δ.Ν. 1993. «Η σχολική μετάφραση». *Φιλολόγος* 71, 6-29.

- Μαρωνίτης, Δ.Ν. 2000. «Θέματα και Προβλήματα Ενδογλωσσικής Μετάφρασης στην Εκπαίδευση». Στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα», ενότητα «Ενδογλωσσική Μετάφραση»: <http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_theory/page_000.html>.
- Παπαγγελής, Θ. 2005. *Η Ρώμη και ο κόσμος της*. Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Πόλκας, Λ. 2002. «Υπολογιστές και Αρχαιογνωσία: Το Παράδειγμα του “Περσέα”». *Ο Πολίτης* 100: 31-38 <<http://www.e-yliko.gr>>.
- Σηφάκης, Γ.Μ. 2007. *Μελέτες για το Αρχαίο Θέατρο*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Snodgrass, A. 1998. *Homer and the Artists. Text and Picture in Early Greek Art*. Cambridge: University Press.
- Touloumis, C. 2008. «Digital Heritage as a Dynamic Source in the School of Information and Knowledge: Teaching Scenarios and Applications Using Information and Communication Technologies (ICT) ». Στον τόμο *Digital Heritage in the New Knowledge Environment: Shared spaces & open paths to cultural content*, επιμ. Metaxia Tsipopoulou. Proceedings of the International Conference held in Athens, 31.10.08 - 02.11.08. Αθήνα.
- Τσάφος, Β. 2004. *Η Διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και γλώσσας. Για μια εναλλακτική μαθητεία στον αρχαίο κόσμο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Χατζημαυρουδής, Ε.Χ. 2007. *Η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών από το Πρωτότυπο στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Προβληματισμός σχετικά με το θεωρητικό πλαίσιο. Προοπτικές και μια νέα πρόταση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Χρηστίδης, Α.-Φ. 2005. *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*. Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.